

Будова рыночнай часткі бюджэту сялянскіх гаспадарак Мазырскае, Калінінскае і Аршанскае акруг за 1924-25 г. паводле бюджэтных абследван. Ц.С.К.Б.

„Усё, што затрымлівае развіцццё таварнасьці гаспадаркі, прычыніцца толькі пагаршэньню становішча вытворцаў“^{*)}.

I. Мэта і задачы дасьледваньня.

Грунтоўная задача, што стаіць перад народнаю гаспадаркаю Саюзу, гэта—як мага хутчэйшае развіцццё вытворчай моцы яго на падставе падніманьня вытворчасьці працы. Апошнія магчыма толькі пры ператварэньні нашага Саюзу з краіны аграрна-індустрыяльнай на індустрыяна-аграрную. Пры сучасных умовах для гэтага патрэбна закупаць за-граніцаю шмат грунтоўнага абсталяваньня, як для прамысловасьці, так і для сельскае гаспадаркі

Гэткім чынам задача падніманьня вытворчай моцы Саюзу ўпіраецца ў імпарт, а разьмеры апошняга залежаць ад валютных фондаў і, у канцы канцоў, ад экспарту. А наш экспарт грунтуецца галоўным чынам на с.-г. прадукцыі, якая паступае ў падаўляючай колькасьці ад сялянскае гасп-кі.

З вышэйпаданага ўжо ясна тая паважнасьць, якую мае развіцццё таварна-грашовых менавых адносін у сялянскай гасп-цы. Калі-ж да гэтага дадаць, што толькі на развіцццё таварна-грашовых менавых адносін у сялянскай гаспадарцы ствараецца магчымасьць яе спецыялізацыі, машынізацыі, рацыяналізацыі і каапэрыраваньня перш у галіне збыту і закупаў а потым і самага вырабу, а таксама ўтварыцца ўнутраны рынак на прамысловыя тавары і забясьпека с.-г. сыравінай прамысловасьці. дык значаньне памянёнага працэсу пакажацца яшчэ больш пукатым.

Значыцца, пытаньне будовы рыночнай часткі бюджэту сялянскіх гаспадарак варта таго, каб на ім затрымацца і распрацаваць яго паводле бюджэтных матар'ялаў, якія ёсьць у нас на Мазырскую, Калінінскую і Аршанскую акругі, з мэтаю падрабязнага вытлумачэньня на канкрэтным матар'яле колькаснага і якаснага развіццця гэтых таварна-грашовых менавых адносін у залежнасьці ад велічыні гаспадарак і ад розных натуральна-гістарычных і эканамічных умоў

Бюджэтным матар'ялам мы карыстаемся з тае прычыны, што ў масавых статыстычных даных мы ня знойдзем такога поўнага матар'ялу, які нам патрэбен, асабліва для пазьнейшага часу.

^{*)} Ленин: „Развитие капитализма в России“ стар. 114.

Гэтым-жа тлумачыцца і тое, чаму мы ў далейшым амаль што ўсе свае вывады і падрахункі вырашылі грунтаваць на аналізе аднае сярэдняй сялянскай гасп-кі, як па асобных групам гаспадарак, таксама і па акругах.

Пераходзячы да канкрэтнага фармулявання мэты нашае працы, мы можа, ахапляючы яе ўсю, выразім наступнае: вытлумачэнне пытання, адкуль і ў якім разьмеры здабывае сялянская гаспадарка сродкі для рыначнага звароту і што яна за іх купляе?

Пры дэталізаванні гэтая агульная мэта распадаецца на наступныя прыватныя задачы:

I. Па прыбыткавай частцы рыначнага бюджэту.

1) Вызначэнне агульнага разьмеру рыначнага звароту за год.

2) Вытлумачэнне пытання, ці даволі гэтага звароту для сялянскае гасп-кі, калі не даволі, дык што гэтаму прычыніцца, ці можна пазбавіцца ад гэтага недахопу і як гэта зрабіць.

3) Якую ролю ў складанні прыбыткавай рыначнай часткі бюджэту мае продаж працоўнай сілы сялянскае гасп-кі і с.-г. прадукцыі.

4) Якія галіны сельскае гасп-кі і ў якой меры прымаюць удзел у складанні прыбыткавай часткі рыначнага бюджэту.

II. Па выдатковай частцы рыначнага бюджэту.

1) Вызначэнне рыначных трат на вытворчыя і асабістыя патрэбы і дзяржаўныя падаткі і іх узаемная абумоўлянасць

2) Вызначэнне разьмераў рыначных трат на тавары с.-г.-га вырабу, прамысловасці і працоўнае сілы з пункту погляду ўтварэння рынку на гэтыя тавары ў сялянскай гаспадарцы.

II. Агульная характарыстыка сельскае гаспадаркі 3-х абследаваных акруг паводле літаратурных даных і бюджэтнага абследавання. Колькасць абследаваных гаспадарак і іх групаванне.

Бяручы толькі самае галоўнае і патрэбнае, затрымаем ся хоць схематычна на адменных азнаках ладу сельскае гаспадаркі кожнае акругі, паводле літаратурных даных. Для гэтага скарыстаем матэрыял з артыкулу Бонч-Асмалоўскага: „Сельско-хозяйственный обзор Советской Белоруссии“*) дзе ён, карыстаючыся павятовымі падрахункамі перапісу 1917 г., дзеліць пашыраную Беларусь на 7 с.-г. раёнаў. Для нашай мэты досыць супыніцца на 3-х раёнах, бо ў кожны з іх пападае адна акруга, якая намі вывучаецца:

У I раён — Палескі — экстэнсіўнае скатаводства — Мазырская.

„ II „ — Паўднёва-ўсходні — жывёлаводны — Калінінская.

„ III „ — больш інтэнсіўнае палёвай гасп-кі — Аршанская.

Патрэбна адзначыць, што найбольш характэрныя рысы паказаных раёнаў, паводле Б.-Асмалоўскага, яскравей за ўсё выяўляюцца па I-му раёну ў Мазырскім павеце, па III-му раёну ў Аршанскім. Горацкім і Магілёўскім паветах, па II-му раёну падобных паказанняў няма. Значыцца, ня глядзячы на тое, што характарыстыка раёнаў, якая падаецца ніжэй, тэрытарыяльна не супадае з межамі памянёных акруг, мы поўнасьцю можам скарыстаць яе для вышэйпаказанай мэты — схематычнай характарыстыкі сельскае гаспадаркі па акругах.

I. Палескі раён — Мазырская акруга.

Нязначны $\frac{0}{100}$ с.-г. плошчы — 45,7% „ Шмат лесу, балот і няўдобіцы — 54,3% „ Пахаці — 54,7% „ ад с.-г. плошчы і сенажаці і выгану — 45,3% „ ад с.-г. плошчы.

*) Журнал „Народное Хозяйство ССРБ“ за 1924 г.“

Адносна вялікая плошча кармавых угодзьдзяў стварае ўмовы, пры якіх гадоўля быдла ў найбольш экстансыўных формах нагульнага характару набывае пераважнага значаньня. Паляводзтва адыходзіць на другі плян. Жыта сеецца найбольш 43,9% засеўнае плошчы. Іншыя галіны жывёлаводзтва разьвіты слаба, выключаючы свінаводзтва. Аднаведна ступені разьвіцьця свінаводзтва культура бульбы разьвіта вышэй (10,5%) чым у сярэднім па Беларусі (9,2% засеву).

Наогул, за выключэньнем разьмераў разьвіцьця культуры бульбы і стану свінаводзтва, сельскае гаспадаркі Палескага раёну з усіх сваіх бакоў выяўляе экстансыўны характар.

Згодна з гэтым і с.-г. шчыльнасьць насельніцтва і разьмер сям'і двара (6,1 душ) у гэтым раёне значна ніжэй сярэдняга па Беларусі (6,4 душ).

II раён Паўднёва-ўсходні—Калінінская акруга.

Паводле разьмеркаваньня агульнай плошчы на сельска-гаспадарчую (57,8%), лясную і няўдобную (42,2%) і с.-г. чай плошчы на ворныя ужыткі (69,2%), кармавыя (30,8%), гэты с.-г. раён зьяўляецца больш нармальным у параўнаньні з раёнам Палескім. Скатаводзтва адыходзіць на другі плян. Паляводзтва набывае большага значаньня. Жыта не займае поўнасьцю аднаго кліну трохпалёўкі (раён слабапарушанай трохпалёўкі). Параўнальная пашыранасьць валакністых тэхнічных культур (каноплі) 5,1% засеву.

Што-ж да разьвіцьця скатаводзтва, пдн.-ўсходні раён зьяўляецца раёнам бязумоўна жывёлаводным са значна разьвітымі ўсімі галінамі яго (ж-ва). Колькасна быдла ўступае Палескаму раёну, маючы мясцовы ўхіл.

Гэтакім чынам пдн.-ўсходні раён можна характарызаваць, як раён жывёлаводны з паляводзтвам, блізкім да трохпалёўкі. Гэты раён найбольш мала насялёны.

III раён—больш інтэнсыўнай палёвай гаспадаркі—Аршанская акруга. Нязначны % лесу і няўдобыцы (30,3%). Нязначны % кармавых угодзьдзяў (26,2%) ад с.-г. плошчы і адпаведна гэтаму высокі % пахадзі (73,8) зьяўляецца наогул адметнаю рысаю данага раёну.

Высокі % пахадзі, якая скарыстоўваецца (73,6%). Значнае перавышэньне яравых засеваў над азімымі. Значны % незярнёвых культур (18,4% засеву). Жыта сеецца мала. Засевы валакністых расьлін—5,4% і траў—4,7% пачынаюць прымаць відныя разьмеры.

Адносна жывёлаводзтва раён не адмяняецца разьвіцьцём ні воднай з яго (ж-ва) галін.

А таму III раён зьяўляецца раёнам выключна палёвае гаспадаркі. С.-Г. шчыльнасьць насельніцтва ў ім вельмі вялікая.

З падавай схэматычнай характарыстыкі можна ўстанавіць нарастаньне інтэнсыўнасьці с.-гасп-кі ад Мазырскай акругі да Аршанскай.

На жаль, Б.-Асмалоўскі пры раянаваньні зусім не карыстаўся данымі прасяканьня ў сялянскую гасп-ку рынчна-менаваых сувязяў і гэтым досыць важным паказчыкам, як будова таварнай с.-г. прадукцыі. Дзеля гэтага на паданую характарыстыку раёнаў трэба глядзець, як на папярэднюю, якую прыдзецца ўдасканалваць, а магчыма і відазьмяняць па мэры намнажэньня патрэбнага матар'ялу.

Цяпер супынімся на вытлумачэньні пытаньня, паколькі абследаваньня гаспадаркі выяўляюць сярэдні тып гасп-кі акругі, для чаго параўнуем сярэдняю гасп-ку акругі паводле бюджэтных даных з тым-жа паводле масавых даных, бяручы пад увагу некаторыя грунтёўныя азнакі:

1) склад сям'і, 2) забяспечанасць зямлёю, 3) скацінаю, 4) адлегласць ад бліжайшага рыначнага пункту і чыгуначнай станцыі¹⁾.

З гэтаю мэтай уложым наступную табліцу колькасці душ і забяспечанасці зямлёю і скацінаю 1-е сярэдняе сялянскай гаспадаркі акругі:

НАЙМЕНЬНЕ		Душ	Дзес. с.-г. плошчы	Рабоч. коня і валу	Жарабк. старэй году	Кароў	Малдняк быдла старэй году	Свіней старэй 4-х месяцаў	Авец дарослых
Мазырская акр.	паводле бюджэтн. даных	6,2	6,88	1,9	0,1	2,3	1,4	2,7	3,5
	„ масавых „ ¹⁾	5,3	13,64 ²⁾	0,9	0,1	1,6	0,7	1,0	2,1
	„ „ „	—	7,40 ³⁾	—	—	—	—	—	—
Калінінская акр.	паводле бюджэтн. даных	6,3	7,30	1,4	0,2	1,8	0,7	2,5	3,1
	„ масавых „ ¹⁾	5,6	10,87 ⁴⁾	1,1	0,2	1,3	0,4	1,0	2,2
	„ „ „	—	8,59 ⁵⁾	—	—	—	—	—	—
Аршанская акр.	паводле бюджэтн. даных	7,1	7,74	1,2	0,3	1,6	0,5	2,9	1,6
	„ масавых „ ¹⁾	5,7	9,30 ⁶⁾	0,9	0,2	1,1	0,3	0,9	1,5
	„ „ „	—	9,57 ⁷⁾	—	—	—	—	—	—
Па БССР (на масавым)	5,4 ¹⁾	8,41 ²⁾	0,9	0,2	1,4	0,4	0,9	1,7	
„ „ „	—	10,4 ³⁾	—	—	—	—	—	—	
„ „ „	—	8,74 ⁴⁾	—	—	—	—	—	—	
Тое-ж паводле бюджэтных даных 1923-24 г. ⁵⁾		6,32	7,08	1,33	0,27	1,8	0,98	1,48	2,66

Зьяўляецца, што па велічыні сям'і і пад абследванне папалі гаспадаркі звыш сярэдняй. Па землезабяспечанасці цяжка знайсці даныя для параўнання, але для накіравання мы бяром даныя ўсяе ўдобнай зямлі. Калі з лічбы землезабяспечанасці выключыць лес, дык забяспечанасць удобнаю с.-г. плошчаю аднаго двара амаль што зусім супадае з масавымі данымі 1922 г. Па забяспечанасці скацінаю пад абследванне папалі гаспадаркі звыш сярэдняй. Гэтакім чынам, сярэдні тып

¹⁾ На жаль, абследванні гасп-кі не адбіваюць прапарцыю фактычнага пашырэння форм землекарыстання ў Мазырскай і Аршанскай акругах; у апошняй акрузе пад абследванне не папала ні адной гасп-кі з вучастковаю формай землекарыстання.

²⁾ Паводле даных „Итогов админ. учета“ табл. 4, стар. XIII.

³⁾ Статыстычн. штогоднік БССР, 1923-24 г., табл. А, стар. 392.

⁴⁾ С.-Х.-во БССР, 1925 г., стар. 12 - удобнай.

⁵⁾ Усяе удобнай зямлі, Статыстычн. штогоднік 1923-24 г. стар. 74, паводле перапісу — 1917 году.

⁶⁾ Таксама . . . . . стар. 75, на 10¹⁾ 1922 г.

гасп-кі паводле бюджэтных даных, гэта тып гасп-кі звыш сярэдняй, г.э. такая як кажа Ленін, якая „адабражае сапраўднасьць у лепшым асьвятленьні, чым яна ёсьць. Адбываецца гэта, мусіць, таму, што самае паняцьце „бюджэт дапускае мала-мальскі устойлівую гаспадарку, а гэткую гаспадарку, ня лёгка знайсці сярод беднаты“¹⁾. З другога боку гэта можа тлумачыцца непаўнатою даных адміністрацыйнага падліку, які выконваўся праз сельсаветы. Дзеля гэтага можна сказаць, што нашы бюджэтныя даныя бліжэй да сярэдніх сапраўдных, чым гэта відаць з паданай табліцы.

НАЙМЕНЬШЕ	Паводле масавых ²⁾		Паводле бюджэтных даных	
	Чыг. станц.	Рыначн. пункт	Чыг. станц.	Рыначн. пункт
Мазырская акр.	25,2	20,5	37,9	21,5
Калінінская „	20,6	13,2	27,3	11,7
Аршанская „	12,9	11,2	11,0	10,3
БССР. „	23,2	15,3	—	—

Скарыстоўваючы „Итоги административного учета“ уложым наступную табліцу сярэдніх адлегласьцяў Райсельсаветаў у вёрстах да чыг. станцый і бліжэйшых рыначных пунктаў, з якой устанаўляем, што адлегласьць нават да мясцовых рынкаў збыту для гасп-к Мазырскае акругі разоў у 2-3 больш, чым для Аршанскай. Калі да гэтага дадаць яшчэ, што перавозка (напр., валы) і прасёлкавыя дарогі (балоты і лес) у Мазырскай акрузе значна горш, чым у іншых, дык розная эканамічная адлегласьць да рынку гасп-к у розных акругах, якія мы вивучаем, праявіцца зусім рэльефна, што, вядомая рэч, ня можа не адбіцца на стане сельскае гасп-кі гэтых акруг наогул і на будову с.-г. прадукцыі на рынак у прыватнасць.

Для больш падрабязнага вивучэння гаспадарак разгруппуем іх ня толькі па акругах, але і ўнутры акруг, паводле велічыні, на дробныя сярэднія і буйныя. Потым выведзем сярэдняю гаспадарку па асобных групам і па акрузе, з якою ў далейшым і будзем мець справу.

Для нашае мэты—вивучэння рыначнай часткі бюджэту сялянскіх гаспадарак, мяркуючы а ргіогі, лепш было-б разгруппаваць іх паводле разьмеру ўмоўна-чыстага прыбытку (чысты прыбытак — заробаточная плата) на адну гасп-ку, але тэхнічна зрабіць гэта было надзвычайна цяжка, з тае прычыны, што па 101 бюджэту трэба было зрабіць рахункаводны аналіз. Дзеля гэтага мы былі прымушаны ўзяць за паказчыка буйнасьць гасп-к ці рэльеф с.-г. плошчы, ці разьмер засеву на адну гасп-ку, ці колькасць зямлі, што прыпадае на адну душу. Мы супыніліся на 1-й азнацы і разгруппавалі гасп-кі паводле разьмеру с.-г. плошчы, дзеля таго што гэтая азнака лепш за іншыя характарызуе аб'ём дзей-

¹⁾ „Развитие капитализма в России“ стар. 108.

²⁾ „Итоги административного учета“ табл. 7-я.

насьці гасп-кі пры умовах, калі з прычыні паўных эканамічных умоў інтансыўнасьць гаспадаркі ня можа быць падвышана, што тлумачыць адноснае аграрнае перанасяленьне, якое наглядаецца ў Беларусі; гэта сведчыць пра тое, што пры існуючай сыстэме гасп-кі і яе тэхніцы ў першым мінімум-е зьяўляецца удобная с.-г. плошча.

Для групуваньня мы бяром інтэрвалы ў 5 дзес. с.-г. плошчы. Больш дробнага групуваньня мы ня робім, лічучы, што гаспадарка да 5 дзес. ня можа поўнасьцю скарыстаць працоўных рук у самой сабе і ня можа забяспечыць сябе сама сабою пражыўнага мінімум-у, а значыцца, абязьязкова павінна займацца „прамысламі“. Гасп-ка ад 5 да 10 дзес. можа забяспечыць сябе пражыўным мінімум-ам ад свайго вырабу, але ўсё-ж ідзе на „прамыслы“, рэалізуючы запас нескарыванае працаздольнасьці, хоць і з меншаю напружанасьцю, чым 1-я група; гасп-кі больш за 10 дзес. ня толькі скарыстоўваюць сваю працоўную сілу поўнасьцю, але часта карыстаюцца найманым працай; сваю працу аддаюць на „прамыслы“ па сезонах у вольны ад палёвай працы час, і то толькі пры ўмове параўнальна высокай аплаты працы. Таварнасьць сялянскай гаспадаркі III-й групы будзе таксама найбольшаю.

Гэткім чынам, прынятыя намі інтэрвалы групавак паказваюць ня толькі нарастаньне моцы гасп-ак, але і на зьмену іх якасьці, г. з. паказаньня групы гасп-ак адмяняюцца адна ад аднае ня толькі колькасна, але і якасна. (Выраб вышэйшымі групамі ня толькі прадуктаў, але і тавараў, а таксама прысваенне імі прыбавачнага кошту).

З мэтай ілюстрацыі правярэм гэта схэматычна для гаспадарак, якія вывучаюцца і вылічым спажывецкую норму засеву па групах і акругах паводле патрэбы на жыта (як галоўную харчоўную культуру). Для гэтага скарыстаем наступныя даныя:

1) Гадавы падушны спажытак печанага жытнага хлеба ў пудох па Беларусі¹⁾: у гасп-ах I групы—12,78 п.; II гр.—13,62 п.; III гр.—13,82 п.; сярэдняе—13,55 п.

2) З 1-го пуду мукі выйдзе 1,633 п. печанага хлеба²⁾,

3) Пры размоле жыта на муку траціца 1,5³⁾ п.), норма завсёгда малая; будзем лічыць 4⁴⁾ ці на пуд 1,5 хунта.

4) Ураджай з дзесяціны жыта за 1924 г. у сярэднім⁵⁾: па Мазырскай акрузе—43 п., Калінінскай—48 п., Аршанскай—50 п. Будзем лічыць сярэдняю ўраджайнасьць для зручнасьці ў вылічэньні за 50 п., тым больш што даныя статыстыкі бываюць звычайна зьменшаны.

5) Высеў на дзесяціну жыта 10,5⁶⁾. Значыцца, дзесяціна засеву жыта дасьць (50 : 10,5 = 39,5 п.) з акругленьнем 40 п. жыта.

Карыстаючыся вышэй паданым вылічым плошчу патрэбнага жытнага засеву сярэдняй гаспадаркі групы для ўласнага ўжытку. Для гэтага перш вызначым патрэбнасьць жыта ў год на душу. Яна раўняецца:

13,55 п. печ. хлеба : 1,633 : $\frac{40}{40}$ х. = 8,7 пуд. зярнят. Лічба надта

малая.—павялічым яе да 10 пуд,

Тады плошча засеву жыта для сярэдняй гасп-кі I групы Мазырскае акругі будзе раўняцца 10 п. : 5 душ : 40 = 1,25 дзес., а ўся плошча засеву бяручы пад увагу, што з усяе плошчы засеву на жыта прыпадае ў 0,9-х⁷⁾:

¹⁾ Стат. ежегодн. БССР за 1923-24 г. стар. 380. Па акругах даных няма.

²⁾ Спр. книга русск. агронома. III вид. стар. 652.

³⁾ Sibig стар. 641.

⁴⁾ Стат. ежегодн. БССР, стар. 408.

⁵⁾ Тое-ж „ „ „ 109.

⁶⁾ „ „ „ „

⁷⁾ „ „ „ „

У Мазырской акрузе	51,97	будзем лічыць	52 ⁰ „
„ Калінінскэй „	38,23	„ „	38,25 ⁰ „
„ Аршанскэй „	44,30	„ „	44,30 „

для гаспадаркі I групы павінна быць роўна 1,25 дз.: $\frac{52}{100} = 2,4$ дзес. Ана-
лягічна рахуючы будзем мець патрэбную засеўную плошчу для іншых
груп і акруг.

Рэзультаты ўложым у наступную табліцу, якая відавочна пацвярджае нашу матывіроўку інтэрвалаў груповак у частцы, што да-
тычыцца да здаваленьня ўласных патрэб. Адна толькі II група гасп-ак
Калінінскае акругі не пацвярджае нашай схэмы, як відаць, таму, што %
засеву жыта ў гэтай акрузе прыкметна ніжэй, чым па іншых акругах,
і недахоп жыта пакрываецца іншым збожжам (ярыцаю).

А К Р У Г І	НА Й М Е Н Ь Н Е	I гр.	II гр.	III гр.
М а з ы р с к а я	Фактычная . . .	2,0	3,6	5,18
	Патрэбная . . .	2,4	3,1	3,7
К а л і н і н с к а я	Фактычная . . .	1,63	3,64	6,3
	Патрэбная . . .	3,7	4,1	4,3
А р ш а н с к а я	Фактычная . . .	2,16	3,64	6,04
	Патрэбная . . .	2,7	3,70	5,2

Можна папярэчыць, што прыведзены мэтад вылічэння хварэе на-
туралізмам: экстенсыўную культуру жыта можна замяніць на якую-
небудзь іншую, рыначную, больш інтэнсыўную з тым, каб ад продажу
яе, мець магчымасць здабываць жыта

Але гэтакі спосаб вырашэння пытання, зазвычай, покуль што, ня
можа ўжывацца (выключэнні прадстаўляюць прыгародныя гасп-кі), бо
пры неразвітасьці менавай сувязі ў вёсцы інтэнсыфікацыя працы ідзе
разам з нерацыянальным скарыстаньнем народнае працы, з меншаю яго
вытворчасцю і меншаю, супраць звычайнай, аплатаю яе.

Анялягічнага разрахунку па скарыстаньню працы ў сваёй сельскай
гасп-цы рознымі групамі гасп-ак, на жаль, зрабіць нельга, дзеля таго
што ў бюджэтах, якія распрацоўваюцца, ён ня падлічан.

Для аналізу рыначнай часткі бюджэту сялянскіх гасп-ак мы ўзялі
бюджэтны абсьледваньні Ц. С. К. Б. па 3-х акругах за 1924-25 г., якіх
ёсьць у распараджэньні кабінэту сельска-гаспадарчай эканоміі Б. Дз.
Акадэміі С.-Г. ў колькасці 101¹⁾, яны разьямяшчаюцца наступным чынам:

¹⁾ Па Мазырской акрузе ёсьць 30 бюдж., але 1 ня ўключан у распрацоўку, як за-
поўнены па безямельнай гаспадарцы.

Мазырская акр.		Калінінская акр.		Аршанская акр.				
Район	Насял. пункты	Кольк.	Район	Насял. пункты	Кольк.	Район	Насял. пункты	Кольк.
Лельчыцкі	Канапелька . . .	3	Крыжыцкі	Маковы . . .	2	Талачынскі	Слабодка . . .	6
	Астрашанка . . .	6		Цыганова . . .	4		Сушачова . . .	5
	Урбацкая Рудня . . .	4		Дарлвае . . .	6		Мешкава . . .	6
Петрыкоўскі	Смінкі . . .	4	Чарвонапольскі	Ботвінава . . .	6	Копыскі	Новае Сяло . . .	6
	Бялынавічы . . .	6		Гарэзна . . .	5		Міхайлавічы . . .	4
	Сьмятанічы . . .	3		Клясіна . . .	4		Зубава . . .	6
	Адасы . . .	3		Усьцінавічы . . .	4		Маслакі . . .	4
	Мануйлы . . .	4						
Разам па акругах . . .		29			35			37

У выніку групуваньня гасп-ак мы маем наступны малюнак:

А К Р У Г І	А б с а л ю т н а				А д н о с н а			
	I	II	III	Разам	I	II	III	Разам
Мазырская	8	18	3	29	28	62	10	100
Калінінская	10	19	6	35	29	54	17	100
Аршанская	13	14	10	37	35	38	27	100
УСЯГО	31	51	19	101	30	50	20	100

Галоўную масу гаспадарак складаюць сярэднія, прычым 62% іх ад Мазырскага акругі (62%) зьніжаецца к Аршанскай (38%). А колькасць гаспадарак I-й і III-й груп у гэтым кірунку нарастае. Нагадваецца, нібы разам з нарастаньнем інтэнсыўнасьці гасп-ак і іх дэнатуралізацыяй адбываецца працэс „рассяляньня“ сярэдняй групы. Вядома, што прыведзеных даных мала яшчэ для пэўнага вываду, дзеля таго што зьява разглядаецца ня ў дынаміцы і не на масавым матэрыяле, але тэндэнцыя характэрна.

Пераходзім да наступнай табліцы — складу сям'і і забясьпечанасьці зямлёю і скацінаю па групам гасп-ак і акругах:

з якой бачым, што склад сям'і (душ, поўных едакоў і работнікаў) адначасна з землекарыстаннем узрастае ад ніжэйшых груп к вышэйшым і ад Мазырскай акругі к Аршанскай. Плошча прысядзібных вучасткаў зямлі ўзрастае ад ніжэйшых груп к вышэйшым і, што асабліва характэрна, ад Мазырскай акругі к Аршанскай; гэта таксама сьведчыць аб нарастаньні інтэнсыўнасьці гасп-ак у тым-жа кірунку. Процэнт пахаці ад усяе с.-г. плошчы расьце ў той-жа бок ад 52% да 62,4%. Нарастаньне плошчы кармавых угодзьдзяў — лугоў і выганоў — падлягае адваротнай законамернасьці, зьніжаючыся ад Мазырскай акругі к Аршанскай. Значыцца, мы яшчэ з большаю пэўнасьцю можам гаварыць, што інтэнсыўнасьць гаспадарак нарастае ад Мазырскай акругі к Аршанскай, асабліва ў земляробчай сваёй частцы; што-ж да складу скаціны па акругах, дык бачым, што ў Мазыршчыне галоўную ролю, як рабочая скаціна, граюць валы, а ў Калінінскай і Аршанскай акругах — выключна коні. Быдла ў Мазырскай акрузе разы ў два больш, чым у іншых, сьвіней прыблізна параўну, а авец больш у Калінінскай акрузе. Зазначым, што для нашай мэты — агульнай характарыстыкі гасп-ак — досыць параўнаць сумарныя лічбы галоў па відах скаціны без пераводу ў параўнальны адзінкі, тым больш, што гэты перавод ня можа даць нам больш дакладных лічбаў для параўнаньняў, бо якасьць скаціны па розных акругах надта розная (што асабліва адбываецца на быdle). Тым ня менш % маладняка, аднесены да кароў, дасць нам паказаньне на кірунак гадоўлі быдла. Зрабіўшы вылічэньні знойдзем, што

ў Мазырскай акрузе ён роўны—	100%	(без валоў)
„ Калінінскай	„ „ „	— 78 „ „ „
„ Аршанскай	„ „ „	— 62 „ „ „

Значыцца, у Мазырскай акрузе кірунак на быдла мясны ў большай меры, чым у Калінінскай і Аршанскай і мае больш экстенсыўны характар. На фоне таго, як разьмяркованы ў Мазыршчыне зямельныя ўгодзьдзі і якія там адлегласьці да базарных пунктаў насялёных мясцовасьцяў, на гэта трэба было спадзявацца.

Скончыўшы на гэтым агульную характарыстыку гасп-ак, якія мы вывучаем, прайдзем к аналізу рыначнай часткі іх бюджэту, узяўшы за адзінку параўнаньня адну сярэднюю гаспадарку групы і не адносячы к аднаму поўнаму едаку ці работніку, дзеля таго што гэта ўжо часткаю прынята пры групоўцы гасп-ак (ніжэйшая група — мала едакоў, работнікаў і інш. элемэнтаў гасп-кі); па-другое мы раўнуем ня толькі абсалютныя, але і адносныя лічбы, а па-трэцяе, кіруемся, як правілам, наступным абзацам Леніна: „Было-б няправільна браць за адзінку ўсіх параўнаньняў на двор, не сям'ю, а адну душу насельніцтва. Калі выдаткі вялікай сям'і павялічваюца ў выніку гэтай многасамейнасьці, дык, з другога боку, колькасьць выдаткаў гэтага двара скарачаецца (на будынкі, хатнія і гаспадарчыя прылады і інш.)... А таму браць за адзінку параўнаньня адну душу насельніцтва, ня прымаючы пад увагу гэтага скарачэньня выдаткаў, гэта значыць штучна і хвальшыва раўнаваць палажэньне душы ў вялікай і ў малой сям'і¹⁾ Урэшце разьмеры рыначнага звароту ў гасп-ак вышэйшых груп большыя, чым гэта-б трэба было па разьліку на 1 душу насельніцтва²⁾).

1) Разв. капит. в России стр. 96.

2) Гляд. стар. 15 (рукапіс).

Зробім яшчэ невялічку увагу: пад рыначнаю часткаю бюджэту сялянскіх гасп-ак мы разумеем, з аднаго боку, увесь той прыбытак, выяўлены ў грошох, які паступае ў сялянскую гасп-ку ад продажу: 1) працоўнай сілы сям'і і працоўнай скаціны, 2) прадуктаў с.-г. вырабу, 3) рэалізацыі маёмасці і інш. прадметаў разам з выпадковымі прыбыткамі, незалежна ад таго, ці грошмі, ці роўным па цене таварам у форме прадукту ці працы (на выраб і ўласны спажытак), а з другога боку, выдатак паказанага прыбытку на набыццё патрэбных сялянскай гасп-цы прадуктаў, сродкаў, прылад вырабу і працоўнай сілы па за сваёю гаспадаркаю на ўласныя і творчыя патрэбы за год.

Для спрощвання і большай яснасці мы ўмовімся прыбытковую частку рыначнага бюджэту зваць сумарна грошовымі прыбыткамі, залічышы туды і эквівалент натуральнага абмену, пераведзенага на грошы; таксама мы зробім і з расходнаю часткаю рыначнага бюджэту.

Апраўданнем такога тэрміналогічнага дапушчэння можа служыць тая акалічнасць, што у сучасны момант няма ў сялянскай гаспадарцы абавязковай неабходнасці (канечнай патрэбы) запасацца грошмі на куплю тавараў прамысловасці, дзеля таго што гэтыя фабрыкаты можна непасрэдна за свой прадукт атрымаць у кааператыве.

III. Прыбытковая частка рыначнага бюджэту. Разьмер рыначнага звароту сялянскіх гасп-ак.

Агульны разьмер рыначнага звароту па сярэдняй гасп-цы акругі відаць з наступнай табліцы:

А К Р У Г І	Абсалютна			Адносна			Адносна
	Грошы	Натур.	Усяго	Грошы	Натур.	Усяго	Усяго
Мазырская	76,34	79,94	156,28	48,8	51,2	100	100
Калінінская	114,90	74,04	188,94	60,90	39,10	100	121
Аршанская	178,06	48,60	226,66	78,40	21,60	100	145

Абсалютна ён выражаецца ў лічбах: 156,28 р.—226,66 р., правільна ўзрастаючы ад Мазырскай акругі к Аршанскай: на 100 р. звароту ў першай акрузе ў другой прыпадае 121 р. і ў трэцяй—145 руб. Разьмер жа натуральнага абмену ўзрастае адваротным чынам: у „—ад 21,6 да 51,2 ад агульнай сумы. Паданыя лічбы ясна кажуць, што сялянская гасп-ка Мазырскае акругі разы ў 1¹/₂ менш уцягнута ў таварна-грошавы зварот, чым Калінінскай і Аршанскай акругі. Дзеля таго, каб больш у гэтым упэўніцца, аднясем разьмер звароту на 1 душу і на дзесяціну с.-г. плошчы сярэдняй гаспадаркі (гл. табл. на стар. 109).

Знойдзеныя рэзультаты, хоць і згладжаныя, усё-ж пацвярджаюць пдадзеныя намі вышэй вывады.

Вытлумачэнне недахопу зваротных сродкаў.

Углядаючыся ў прыбытковую і выдатковую часткі рыначнага бю-

А К Р У Г І	Абсалютна			Адносна		
	На 1-у г-ку	На 1 душу	На 1 дзес.	На 1-у г-ку	На 1 душу	На 1 дзес.
Мазырская	156,28	25,23	22,07	100	100	100
Калінінская	188,94	30,00	25,88	121	119	117
Аршанская	226,66	31,92	29,28	145	126	133

дзёту сялянскіх гаспадарак мы можам заўважыць продаж і куплю адных і тых-жа прадуктаў, г. з. нібы ёсць перапродаж і не ў адзіночных выпадках, а па ўсіх групах і акругах. Значыцца, гэтая аперацыя зьяўляецца сыстэматычнаю, г. з. нібы сялянская гаспадарка зазвычай займаецца гандлем. Паўстае пытаньне, як выгодна гэта селяніну. На жаль тэрмінаў куплі і продажу ў бюджэтных даных няма; з гэтае прычыны нельга вызначыць, ці перш гэтыя прадукты купляюцца, а потым прадаюцца— нельга, але прыняўшы пад увагу, што ў сярэднім прадукты, прададзеныя сялянскаю гаспадаркаю, яна пасьля купляе, плоўчы ў паўтары разы даражэй (для зерня і сена), выяўляем, што гэтая, так званы чалінцавым, „перапродаж“ убытачны. Як відаць, перш робіцца, зазвычай, продаж патрэбных сваёй гаспадарцы прадуктаў па неабходнасьці: пасьля-ж іх купляюць назад. Прычыніцца гэтаму прымусовому „перапродажу“ адсутнасьць зваротных сродкаў, асабліва грашовых, на пакрыцьцё бягучых тэрміновых выплат, якія абавязкова трэба плаціць. „Гэткім чынам, гандаль прадуктам земляробства носіць характар кароткатэрміновага крэдыту з досыць высокім процантам“¹⁾.

Для вызначэньня сумы сапраўдных грашовых паступленьняў ад свае гаспадаркі і ад перапродажу мы зляжылі наступную табліцу (гл. на стар. 110).

Паказаныя ў табліцы лічбы для сярэдніх гасп-ак акруг: 37,08 руб.— 57,77 руб. надзвычайна вялікія для вымушанага перапродажу, складаючы 19-37% агульнага грашовага звароту, але мы аргіргі можам сказаць, што продаж, а потым купля прадуктаў земляробства (даных аб гэтым у бюджэтах няма) бязумоўна зьяўляецца вымушанай, што-ж да рубрыкі „перапродаж“ скаціны і прадуктаў жывёлаводства і птацтва, дзе амаль што 90% перапродаж жывой скаціны і птацтва, дык гэта, бязумоўна прызнаць вымушаным нельга. Справа у тым, што можа прадавацца скаціна (бракованая) і замяняцца якасна лепшым, што у масе зьяўляецца зусім гаспадарчаю аперацыяй. Прадукты земляробства ідуць на продаж яшчэ і таму, што для будучай куплі іх, не абавязкова зьбіраць шмат грошай. Будучую патрэбу ў іх селянін можа задавальняць нязначнымі сумамі. Ня тое, калі даводзіцца рэалізаваць скаціну з мэтай яе далейшай куплі: тут патрэбна значная гатоўка, сабраць якую селяніну цяжка, а часам і зусім нельга.

Значыцца, без (праэўялічэньня) можна лічыць, што разьмер вымушанага перапродажу выявіцца на 1-у сярэдняю гаспадарку акругі сумаю ў 30 руб., а па групах гасп-ак ад 20 да 40 руб., складаючы, як абсалютна, таксама і адносна, даволі прыкметную велічыню, у 12-20%.

Ступень напружанасьці вымушанага перапродажу, мяркуючы па адносных лічбах, узрасце ад замožных гасп-ак да малазаможных.

¹⁾ Ляшчанка: „Очерки аграрной эволюции России“; т. I; стар. 267.

Акруга	НАЗВА	Абсалятна				Адносна			
		I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сярэд.
Мазырская	Ад перапродажу прадуктаў зямляробства	38,28	32,70	1)	31,31	24,1	20,0		20,0
	Ад перапрод. скаціны і прадукт. жывёлаводства і птацтва	30,26	27,86	—	26,46	20,1	16,0	—	17,0
	Разам ад перапродажу	68,54	60,56		57,77	44,2	36,0		37,0
	Увесь зварот	157,54	166,60	90,96	156,28	100	100	100	100
Калінінская	Ад перапродажу прадуктаў зямляробства	39,63	17,26	20,90	29,72	23,0	10,0	7,0	15,6
	Ад перапрод. скаціны і прадукт. жывёлаводства і птацтва	12,98	1,93	2,25	7,36	7,0	1,0	1,0	3,9
	Разам ад перапродажу	52,61	19,19	23,15	37,08	30,0	11,0	8	19,5
	Увесь зварот	175,07	174,65	257,36	188,94	100	100	100	100
Аршанская	Ад перапродажу прадуктаў зямляробства	20,90	24,94	39,98	31,20	13,0	11,70	12,0	12,1
	Ад перапрод. скаціны і прадукт. жывёлаводства і птацтва	10,54	10,44	25,18	17,96	6,6	4,9	7,5	6,9
	Разам ад перапродажу	31,44	35,38	65,16	49,16	19,6	16,6	19,5	19,0
	Увесь зварот	160,20	212,38	333,05	226,66	100	100	100	100

Паўстае пытаньне: а ці гэта зьява не часовая, якое назіраецца ў сялянскай гасп-цы толькі ў данай гістарычна-асабістай абстаноўцы. Аказваецца, што не. Ляшчанка, скарыстаўшы абшырны земскі статыстычны матар'ял па гэтаму пытаньню, устанаўляе, што вымушаны продаж ёсьць ня толькі ў нечарназёмнай паласе, але і ў чарназёмнай паласе б. Расіі. Ён кажа: „яшчэ больш рэальна выступаюць адзначаныя зьявы вымушанага (вялікага) продажу хлеба ў губэрнях нечарназёмных, прамысловых. Хоць гэтыя губэрні маюць абсалютны дэфіцыт хлеба на харчаваньне, аднак восенны продаж яго бывае вельмі значным, і ня толькі па тых гаспадарках, якія маюць вялікія засевы, але і па тых, дзе самім не хапае свайго хлеба“.

1) У III гр. Мазырскай акругі толькі 3 гасп-кі, а таму сярэднія, выведзеныя для гэтай групы, няпоўны, што треба прыняць пад увагу ў далейшым.

2) „Очерки аграрной эволюции России“ стар. 267.

Далей ізноў-жа паўстае пытаньне: ці імкнецца цяпер сялянская гасп-ка да пазыкі, і калі пазычае, дык колькі. Для адказу зложым наступную табліцу:

Акруга	НАЗВА	Абсалютна				Адносна				Адносна			
		I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сярэд.
Мазырская	Ад перапродажу прадуктаў земляробства	38,28	32,70	—	31,31	94,0	91,0	—	91,0	24,1	20,0	—	20,0
	Запазычана	2,50	3,14	3,32	2,98	6,0	9,00	100,0	9,0	1,9	1,0	3,7	2,0
	Разам	40,78	35,84	3,32	34,29	100	100	100	100	26,0	21,0	3,7	22,0
	Увесь зварот	157,54	166,60	90,96	156,28	—	—	—	—	100	100	100	100
Калінінская	Ад перапродажу прадуктаў земляробства	39,63	17,26	20,90	29,72	91,0	70,0	68,0	81,0	23	10,0	7,0	15,6
	Запазычана	4,00	7,65	10,0	7,03	9,0	30,0	32,0	19,0	2,0	5,0	4,0	3,4
	Разам	43,63	24,91	30,90	36,75	100	100	100	100	25,0	15,0	11,0	19,0
	Увесь зварот	175,07	174,65	257,36	188,94	—	—	—	—	100	100	100	100
Аршанская	Ад перапродажу прадуктаў земляробства	20,90	24,94	39,98	31,20	87,0	65,0	64,0	74,0	13,0	11,7	12,0	12,1
	Запазычана	3,15	13,29	18,50	11,14	13,0	35,0	31,0	26,0	2,0	7,3	6,0	5,9
	Разам	24,05	38,23	58,48	42,34	100	100	100	100	15,0	19,0	18,0	18,0
	Увесь зварот	160,20	212,38	333,05	226,66	—	—	—	—	100	100	100	100

з якой устанаўляем, што недахоп зваротных сродкаў у сялянскіх гаспадарках для сярэдняй гасп-кі акруг—34-42 руб. Абсалютная велічыня ўздымаецца ад экстрэмальных раёнаў к інтэнсіўным, а адносна змяншаецца.

Разьвіцьцё таварна-грашовых адносін расьце ад Мазырскай акругі к Аршанскай. Дзеля гэтага, мяркуючы тэарэтычна, можна гадаць, што лягчэй за ўсё мець крэдыт селяніну Аршанскай акругі. Паданая табліца поўнасьцю гэта сьцьвярджае. Пазыка на сярэдняю гасп-ку ўзрастае ад Мазырскай акругі к Аршанскай:

	абсал.	адносна.
Мазырская	2,98	2,0
Калінінская	7,03	3,4
Аршанская	11,14	5,9

Другое, што можна зразумець з табліцы, гэта тое, што, ня глядзячы на больш яўную патрэбу ў зваротных сродках дробных гаспадарак, яны як абсалютна, так і адносна пазычаюць менш. Як відаць, яны з пункту погляду таго, хто пазычае, менш крэдытаздольны.

Трэцяе, што відаць з табліцы, гэта тое, што пазыкаю пакрываецца надта малы процант недахопу ў зваротных сродках.

Па групях гаспадарак	сярэдн.	
Мазырская акр.	6-9 ⁰ / ₁₀	9 ⁰ / ₁₀
Калінінская „	9-32 ⁰ / ₁₀	19 „
Аршанская „	13-35 „	26 „

Гэткім чынам, вызначаны раней недахоп у зваротных сродках і-е сярэдняй сялянскай гаспадаркі акругі, роўны з акругленьнем 30-40 руб., пакрываецца галоўным чынам вымушаным „перапродажам“ прадуктаў земляробства і селянін атрымоўвае ад гэтай апэрацыі кароткатэрміновы крэдыт, які аплачваецца у разьмеры 40-50⁰/₁₀. Апошнія лічбы вельмі яскрава гавораць нам, што зваротных сродкаў у сялянскай гаспадарцы не хапае, чаму адчыняецца шырокая магчымасьць для прасяканьня ў сялянскую гаспадарку і ў сучасны момант гандлёвага і квотніцкага капіталу, і што дзеля гэтага сялянская гаспадарка знаходзіцца ў стане нястойкае раўнавагі. Умацаваць яго можна арганізацыяй таварага крэдыту. Аналягічную адэнку таварага крэдыту і для даваеннага часу дае Чалінцаў: „Для значнай большасьці сялянскіх гасп-ак, асабліва дробных, дастаўка грошай пры дапамозе крэдыту зьяўляецца . . . абавязковаю прадпасылкаю існаваньня сучаснай, а таксама належнай арганізацыі і вытворчасці с.-г. вырабу¹⁾“.

Цяпер супынімся на вытлумачэньні прычын недахопу зваротных сродкаў.

Чалінцаў тлумачыць гэта сезоннасьцю і нераўнамернасьцю грашовых паступленьняў на працягу году, дзеля таго што продаж прадуктаў с.-г. вырабу бывае звычайна па сезонах і ня выходзіцца з момантам патрэбы на грошы: „Патрэба на грошы часьцей за усё прыпадае на сакавік-ліпень а намнажэньне грошай — на верасень і сьнежань²⁾ і далей: „Неабходнасьць пазыкі прычыніцца разьмеркаваньнем грашовых паступленьняў на працягу года³⁾“. Згадзіцца з гэтай матывіроўкаю можна толькі часткова, затым што яна не ахоплівае тлумачэньня пытаньня з усіх бакоў. Сезонны продаж, незалежна ад таго, ці добрая рыначная кан'юнктура для продажу ці не, ёсьць вынік недахопу у зваротных сродках. Тлумачыць прычыну вынікама, вядома, нельга. Запраўды-ж, таварнае збожжа не да рэчы збываць у восень, калі не адчуваецца пільнай патрэбы на грошы, калі рыначная кан'юнктура для яго звычайна дрэнная. Мы прыхільны да таго, каб лічыць, што галоўнейшаю прычыною недахопу ў зваротных сродках для гаспадарак, якія мы вывучаем, зьяўляюцца нізкія цэны на с.-г. прадукты; падзьвяджэньнем гэтага можа служыць наступная таблічка сярэднягадовых паказчыкаў агульна беларускага бюджэтнага індэксу для 1923-24 г. і 1924-25 г.), з якой устанаўляем, што цэны фабры-

¹⁾ Теоретич. основ. организа. крестьянского х-ва; стар. 121.

²⁾ „ „ „ „ „ „ 119.

³⁾ „ „ „ „ „ „ 121.

⁴⁾ Журн. „Савецкае Будаўніцтва“ 1926 г. № 1; Каледз; ст. 90.

катаў прамысловасці на 25⁰/₁₀₀ выш. с.-г.-ых з яўнаю тэндэнцыяй да зніжэння, якая сама зьяўляецца вынікам дзяржаўнай эканамічнай палітыкі, накіраванай да таго, каб сьціснуць ножицы цэн.

Дабавім, што яшчэ яскравей выявіцца малюнак разнабою ў цэнах, калі мы

Г а д ы	Агульн. ін- дэкс 1,00		Стасунак прам. да с.-г.
	с.-г.	прам.	
1923-24	0,82	1,34	1,64
1924-25	0,92	1,15	1,25

прымем пад увагу, што для вылічэння вышэй паказанага індэксу цэны даваеннага перыяду на прамысловыя і с.-г. тавары прыраўнаваны да адзінкі. Сапраўды-ж гэты даваенны стасунак цэн ненармальны, бо і тады рабілі ўплыву тыя самыя адмоўныя прычыны: слабая тэхнічная ўзброенасьць сялянскай с.-г. працы і ахоп гандлю на галоўныя с.-г. тавары (асабліва збожжа) гандлёвым капіталам, які імкнучыся да атрымання высокіх процантаў быў зусім незацікаўлен у больш рацыянальнай арганізацыі с.-г. вырабу, а заробтак селяніна зводзіў да мінімуму, вызначачы нізкія цэны¹⁾.

Другою прычыною зьяўляецца нізкая прадукцыйнасьць працы ў сялянскай гасп-цы ў выніку яе слабой тэхнічнай узброенасьці і незадавальняючай арганізаванасьці, як з боку вырабу, таксама і з боку збыту.

Грашовыя паступленьні ад продажу працоўнае сілы.

Для дэталёвага аналізу і для выяўленьня ўдзельнай вагі асобных артыкулаў грашовага прыбытку сялянскіх гасп-ак мы ў далейшым лічбу „перапродаж“ з агульнай сумы грашовага звароту выключаем і за агульны маштаб вымярэння бяром усе грашовыя паступленьні без перапродажу. Мы лічым, што метадычна будзе дакладней узяць за адзінку параўнаньня гэтую лічбу, якая выяўляе з сябе сапраўдную чыстую абсалютную выручку, пераведзеную на грошы, ад промыслаў, с.-г. вырабу і розных паступленьняў (ад рэалізацыі хатняй маёмасьці, інвэнтару, выпадковых паступленьняў і інш.) Агульную суму грашовых паступленьняў патрэбна ізаліраваць ад „перапродажу“ яшчэ і таму, што ўдзельная вага апошняга па розных групах гаспадарак (розная) і змяняецца ня так, як агульная сума грашовых паступленьняў (гл. табл. на стар. 114).

З якой устанаўляем, што ў сярэдняй гаспадарцы па акругах разьмер грашовых паступленьняў ад продажу працоўнай сілы абсалютна ўзрастае ад Мазырскай акругі к Аршанскай, а ў адносных велічынях падвышаецца ад Калінінскай к Аршанскай і к Мазырскай, складаючы наогул нязвычайна значную велічыню ад $\frac{1}{3}$ да $\frac{1}{2}$ усіх чыстых грашовых паступленьняў. Гэтыя лічбы ізноў-жа падкрэсьліваюць ненармальна вялікую ступень напружанасьці, з якою сялянская гаспадарка шукае зваротных сродкаў, і запраўды, даўно ўстаноўлена, што зазвычай праца сялянскай сям'і ў промыслах аплачваецца ніжэй, чым у сваёй сельскай гасп-цы; выключэньне часам робіць крайняя заможная група¹⁾. Бяднейшая частка сялян ідзе на промыслы ад недакопу, для зароботку пражыўнога мінімуму, а заможная — ад збытку, для намнажэння. Часам-жа, у асобных выпадках, дзякуючы разьвіццю ў даным раёне індустрыі, ёсьць магчымасьць падвышаных заробаткаў па за сваёю сельскаю гаспадаркаю, і

¹⁾ Як гэта паказана Ляшчанка ў „Очерках аграрной эволюции России“.

²⁾ Чалінцаў: „III. осм. орг. кр. х-ва“, стар. 71.

Складаем наступную табліцу:

Акругі	Назва паступленняў	Абсалютна				Адносна			
		I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сярэд.
Мазырская	Ад продажу працоўн. сілы	49,50	35,19	21,76	37,74	55,6	33,2	24,0	38,4
	" вырабу тавараў с.-г.	32,03	53,79	61,88	47,37	36,0	50,7	68,0	48,1
	Розныя	7,49	17,06	7,32	13,40	8,4	16,1	8,0	13,5
	Усяго (без перапродажу)	89,0	106,04	90,96	98,51	100	100	100	100
Калінінская	Ад продажу працоўн. сілы	64,81	30,03	50,25	43,45	53,0	19,2	21,5	28,6
	" вырабу тавараў с.-г.	28,68	94,89	140,41	76,09	23,0	61,2	60,0	50,0
	Розныя	28,97	30,54	43,55	32,32	24,0	19,6	18,5	21,4
	Усяго (без перапродажу)	122,46	155,46	234,21	151,86	100	100	100	100
Аршанская	Ад продажу працоўн. сілы	73,34	105,50	117,47	97,43	57,0	59,5	44,0	55,0
	" вырабу тавараў с.-г.	43,15	39,26	105,89	51,52	33,5	22,3	39,4	29,0
	Розныя	12,27	32,24	44,53	28,55	9,5	18,2	16,6	16,0
	Усяго (без перапродажу)	128,76	177,0	267,89	177,50	100	100	100	100

тады на промыслы ідуць з прычыны іх большай выгодысці перад сельскаю гасп-аю¹⁾.

Прымаючы пад увагу вышэй паданя тэарэтычныя меркаванні, зьвярнёмся да разгляду грашовага прыходу ад промыслаў па групам гасп-ак і па асобных катэгорыях промыслаў (гл. табл. на стар. 115).

З табліцы мы бачым, што па Мазырскай акрузе абсалютна і адносна агульны размер грашавых паступленняў ад продажу працоўнае сілы ўзрастае ад вышэйшых груп к ніжэйшым. У Калінінскай акрузе такой правільнасці ўзрастання абсалютных лічбаў не наглядаецца, у адносных-жа амаль што поўная аналегія; ў Аршанскай—у абсалютных лічбах можна заўважыць адваротнае ўзрастанне абсалютных лічбаў ад ніжэйшых груп к вышэйшым, а адносныя лічбы правільнага шэрагу не даюць. Выходзіць вельмі разнахарактарны малюнак, з першага погляду незразумелы, але мы паспрабуем у ім разабрацца, для чаго зьвярнёмся для разгляду грашавых паступленняў па асобных відах промыслаў. Перш за ўсё устанавім, што ўсе прамысловыя заробкі нашых гаспадарак складаюцца выключна ад продажу працоўнай сілы сям'і і коняй на бок.

¹⁾ Чалінцаў: „III осн. орг. х.-ва“; стар. 72.

Акругі	Назва паступленьняў	Абсалютна			Адносна			Адносна					
		I	II	III сяр.	I	II	III сяр.	I	II	III сяр.			
Мазярская	Фурманства	10,92	11,89	—	10,39	22,3	33,8	27,5	12,2	11,3	—	10,5	
	Прадаж кваліф. і некваліф. прац. сілы	2,86	15,53	11,19	11,59	5,2	44,1	51,5	30,8	3,2	14,6	12,4	11,8
	Праца ў чужой сельск. гаспадарцы	1,56	3,97	10,57	3,99	3,2	11,2	48,5	10,5	1,7	3,7	11,6	4,1
	Служба па ўстановах	34,16	3,80	—	11,78	69,3	10,9	—	31,2	38,5	3,6	—	12,0
	Усяго ад продажу прац. сілы	49,50	35,19	21,76	37,75	100	100	100	100	55,6	33,2	24,0	38,4
	Усяго ад гаспадаркі	89,0	106,04	90,96	98,51	—	—	—	—	100	100	100	100
Калінінская	Фурманства	5,24	13,44	12,33	10,91	8,1	44,8	24,4	25,1	4,3	8,7	5,4	7,2
	Прадаж кваліф. і некваліф. прац. сілы	33,16	8,59	—	14,14	51,1	28,6	—	32,5	27,1	5,4	—	9,3
	Праца ў чужой сельск. гаспадарцы	16,54	8,00	8,84	10,59	25,5	26,6	17,6	24,3	13,5	5,1	3,8	7,0
	Служба па ўстановах	9,87	—	29,08	7,81	15,3	—	58,1	18,1	8,1	—	12,3	5,1
	Усяго ад продажу прац. сілы	64,81	30,03	50,25	43,45	100	100	100	100	53,0	19,2	21,5	28,6
	Усяго ад гаспадаркі	122,46	155,46	234,21	151,86	—	—	—	—	100	100	100	100
Аршанская	Фурманства	15,47	28,16	60,11	32,34	21,2	26,7	51,2	33,2	12,1	16,0	22,5	18,2
	Прадаж кваліф. і не кваліф. прац. сілы	24,41	40,43	44,06	35,77	33,2	38,3	37,4	36,7	18,9	22,7	16,5	20,3
	Праца ў чужой сельск. гаспадарцы	8,46	1,91	1,30	4,05	11,5	1,8	1,1	4,2	6,5	1,1	0,5	2,3
	Служба па ўстановах	25,0	35,0	12,0	25,27	34,1	33,2	10,3	25,9	19,5	19,7	4,5	14,2
	Усяго ад продажу прац. сілы	73,34	105,50	117,47	91,43	100	100	100	100	57,0	59,5	44,0	55,0
	Усяго ад гаспадаркі	128,76	177,0	267,89	177,50	—	—	—	—	100	100	100	100

Паступленьні ад фурманства абсалютна і адносна (у заробках) узрастае ад ніжэйшых груп к вышэйшым па ўсіх акругах, што і зразумела: фурманствам могуць займацца гаспадаркі, лепш забяспечаныя якасна перавознымі сродкамі і коньмі.

Паступленьні ад продажу кваліфікаванай (плотнік, сталяр, пячур) і некваліфікаванай працоўнай сілы (выключана праца ў гужавай гасп-цы) не паказваюць пэўных правільнасьцяў: гэтая праца аднакава даступна як ніжэйшым, таксама і вышэйшым групам гаспадарак; але тэндэнцыя ўзрастаньня па Мазырскэй і Аршанскэй акругах вызначаецца к вышэйшым групам, а ў Калінінскэй—наадварот.

Паступленьне ад продажу працоўнай сілы сям'і ў чужую сельскую гасп-ку грае, наогул, невялікую ролю ў агульнай суме грашовых паступленьняў, хістаючыся ад 2⁰/₁₀₀ да 7⁰/₁₀₀ па сярэдняй гаспадарцы акругі і 1,1—13,5⁰/₁₀₀ па групам; прычым, як абсалютна, гэтак і адносна разьмер гэты ўзрастае ад вышэйшых груп к ніжэйшым, за выключэньнем Мазырскае акругі, дзе, як відаць, гэты недахоп у грашовых паступленьнях ніжэйшай групы пакрываецца службаю па ўстановах.

Пераходзім да апошняга артыкулу грашаваго прыбытку: ад службы па ўстановах (пераважае служба ў сельсаветах, каапэратывах і выпадкова па іншых установах). Гэтая лічба, як абсалютна, гэтак і адносна таксама не дае пэўных правільнасьцяў па групам гаспадарак і акругах. Тым ня менш па Мазырскэй акрузе відаць, што служба ў сельсаветах і каапэратывах згрупоўваецца галоўным чынам у ніжэйшай групе (вынік стаўкі на бедняка). У Калінінскэй і Аршанскэй акругах гэтага ня відаць, затым што тут значна сказваецца лічба заробку ад такіх служб, як настаўніцтва і інш. (членаў сям'і, ня звязаных тэрытарыяльна з данаю мясцовасьцю). Гэтаю акалічнасьцю тлумачыцца адносна большая доля грашовых паступленьняў—14⁰/₁₀₀ ад службы ў Аршанскэй акрузе.

Грашовыя паступленьні ад сельска-гаспадарчага вырабу.

Па сярэдняй гасп-цы акруг гэтыя лічбы наступныя: (гл. табл. 114).

	абсалютна	адносна
Мазырская акруга—47,37 руб.	48,1 ⁰ / ₁₀₀	„
Калінінская „ —76,09 „	50,0 „	„
Аршанская „ —51,42 „	29,0 „	„

Яны і абсалютна і адносна зьніжаюцца ад Калінінскэй акругі к крайнім. Раўнуючы гэтыя лічбы, асабліва адносныя, з лічбамі паступленьняў ад продажу працоўнай сілы, мы бачым, што паміж іх ёсьць пэўная сувязь:

ад с.-г. вырабу ад прамысл. Разам

Мазырская акруга—48,1 ⁰ / ₁₀₀ + 38,4 ⁰ / ₁₀₀ = 86,5 ⁰ / ₁₀₀
Калінінская „ —50,0 „ + 28,6 „ = 78,6 „
Аршанская „ —29,0 „ + 55,0 „ = 84,0 „

Са ўзрастаньнем паступленьняў ад прамыслаў паступленьні ад с.-г. вырабу зьмяншаюцца і наадварот; у суме выходзіць больш-менш аднолькавая велічыня—78,6—86,5⁰/₁₀₀.

Цяпер становіцца зразумелым, чаму ⁰/₁₀₀ грашовых паступленьняў ад с.-г. вырабу ў Аршанскэй акрузе значна ніжэй (29,0⁰/₁₀₀), чым па іншых акругах, хоць абсалютная лічба паступленьняў—51,52 руб.—вышэй, чым у Мазырскэй.

Зьвяртаючыся к групам гаспадарак мы бачым, што і абсалютныя і адносныя лічбы паступленьняў ад с.-г. вырабу ўзрастаюць ад ніжэйшых груп к вышэйшым; некаторае выключэньне прадстаўляе II група гаспадарак Аршанскай акругі. Гэтая група па паступленьнях ад промыслаў вызначаецца як раз з адваротнага боку. Адбываецца кампэнсацыя аднаго паступленьня другім. Значыцца, па групам гаспадарак удзельная вага грашовых паступленьняў ад с.-г. вырабу зьмяняецца наадварот, параўнальна з удзельнаю вагою паступленьняў ад промыслаў. Для нагляднасьці прывядзем наступную таблічку ў адносных лічбах па ўсіх акругах:

	ад с.-г. вырабу	ад промысл.	Разам
У гасп-ак I гр.	23,0—36,0	+ 57,0—53,0	= 80,0—89,0
„ „ II „	22,3—61,2	+ 59,5—19,2	= 81,3—80,4
„ „ III „	39,4—68,0	+ 44,0—21,5	= 83,4—66,5

Лічбы кажуць самі за сябе, і на іх ня варта больш супыняцца: чым менш гаспадарка, тым больш яна прымушана шукаць заробтку з боку, а значыцца, павінна задавальняцца меншаю аплатаю сваёй працы, і наадварот для больш буйных гаспадарак.

Перш, чым перайсьці да аналізу грашовых паступленьняў ад асобных галін с.-г. вырабу на нашым канкрэтным матар'яле, падойдем тэарэтычна да вытлумачэньня гэтага пытаньня. Раней намі было ўстаноўлена, што эканамічная адлегласьць да рынку гасп-ак Мазырскай акругі значна менш памысна, а Аршанскай больш памысна. чым Калінінскай (гл. стар 102). Значыцца, на рынак ад с.-г. вырабу ў Мазырскай акрузе могуць паступаць прадукты больш транспартабельныя, характэрныя для экстэнсыўных форм гасп-кі. Гэты-ж вывад, але ня у гэткай пукатай форме, можна дадаць і для Калінінскай акругі. Другая ўмова с.-г. вырабу ў Мазырскай акрузе, якая досыць яўна адрозьнівае яе ад дзвёх іншых, гэта вялікая плошча кармавых угодзьдзяў. Гэтыя дзеве ўмовы: розная эканамічная адлегласьць да рынку і розная плошча кармавых угодзьдзяў па рознаму павінна адбівацца і на структуры грашовых паступленьняў. У Мазырскай акрузе таварным прадуктам можа быць прадукт экстэнсыўных галін—збожжа і нагульная жывая скаціна, ў Калінінскай акрузе—галоўным чынам збожжа (з прычыны абмежаванасьці кармавых угодзьдзяў) і ў Аршанскай—прадукцыя на рынак павінна складацца, хоць-бы ў нязначнай меры ня толькі са збожжа, але і з прадуктаў больш інтэнсыўных галін (бульба, масла, прадукты сьвінаводзтва).

Што-ж да структуры рыначнай прадукцыі ўнутры акруг па групам гасп-ак. дык з прычыны збытку працоўных рук у ніжэйшых групам, большай патрэбнасьці ў пэўных сумах грашовых паступленьняў, чым у вышэйшых груп, а таксама перагружанасьці асноўным капіталам (будоўля, працоўная скаціна і інвэнтар), з прычыны немагчымасьці, дзякуючы малой зямельнай плошчы, скарыстаць поўнасьцю нават той недасканалы (інвэнтар), які ёсьць у ніжэйшых груп (значная недагрузка) яны вымушаны інтэнсыфікаваць свой с.-г. выраб вышэй за нармальнага пры даных эканамічных умовах, а значыцца, больш, чым у вышэйшых групам. У апошніх ёсьць магчымасьць атрымаць патрэбную суму грошай ад продажу збожжа, нагульнай скаціны, дзеля таго што ў гэтых гаспадарак ёсьць пэўны збытак памянёных прадуктаў звыш задавальненьня ўласных і вытворчых патрэб натурою, чаго ня можа быць у ніжэйшых групам. А таму спад ролі збыту прадуктаў экстэнсыўных галін гасп-кі ў грашовых паступленьнях ніжэйшых груп гаспадарак павінен кампэнсавацца ўвядзень-

нем і пашырэннем засеваў больш працаінтэнсіўных рыначных культур.

Гадаць аб тым, што гаспадарка можа перайсці ў сучасны момант поўнасьцю на спецыялізацыю вырабу таварных прадуктаў з тым каб на замену іх купляць на рынку прадукты для задавальнення натуральных патрэб, гаспадарчых і ўласных, нельга. Справа ў тым, што цяпер рыначна менавіта адносіны зусім нястойкія і не даюць гаспадарцы ўпэўненасці ў тым, што памянёныя прадукты заўсёды будуць мецца на рынку па стойкіх цэнах. Калі да гэтага дадаць яшчэ немагчымасць сялянскай гаспадарцы зносіцца з рынкам у любы час (восеннае і веснавое бездарожжа), з прычыны значнай адлегласці ад мясавага рынку, дрэнных шляхоў зносін і сродкаў перасування, а таксама недахопу зваротных сродкаў у тэрміны, найбольш выгодныя для закупаў, дык будзе зразумелаю немагчымасць замены вырабу прадуктаў для задавальнення натуральных патрэб таварным прадуктам, ня гледзячы на тое, што апошнія могуць нават цаніцца да пэўнай меры даражэй франка-гаспадаркі.

Значыцца, грашовыя паступленні ад с.-г. вырабу ў ніжэйшых групах, маючы тэндэнцыю канструявацца ад продажу прадуктаў больш інтэнсіўных галін, як абсалютна, так і адносна павінны мець меншую ўдзельную вагу ў агульнай суме грашовых паступленьяў.

Пяройдзем да канкрэтнага матэрыялу.

Найменшне паступленьяў	Абсалютна			Адносна		
	Мазырск.	Калінін.	Аршанск.	Мазырск.	Калінін.	Аршанск.
Ад зярнёвых	11,25	44,77	15,23	23,6	58,7	29,8
„ сена	4,31	—	0,97	9,3	—	1,9
„ валакністых тэхнічных	0,02	8,31	6,92	—	11,0	13,2
„ бульбы	3,98	0,86	5,74	8,4	1,1	11,1
„ гароду і саду	—	0,91	—	—	1,2	—
Разам ад земляробства	19,56	54,85	28,86	41,3	72,0	56,0
Ад прадуктаў жыв-дтва эктэнс. форм (скура, шчаціна, воўна)	0,88	2,41	3,49	1,9	3,1	6,8
„ пр-аў ж-ва інтэнс. форм	1,25	2,91	6,33	2,6	3,9	12,3
„ коняў	—	0,81	—	—	1,0	—
„ быдла жывых	20,41	9,16	10,53	43,1	12,0	20,2
„ свіней жывых	4,24	0,69	1,97	9,0	0,9	4,0
„ авец жывога	0,22	—	—	0,4	—	—
„ птацтва жывога	0,81	5,26	0,36	1,7	7,1	0,7
Разам ад ж-ва	27,81	21,24	22,66	58,7	28,0	44,0
Усяго ад с.-г. вырабу	47,37	76,09	51,52	100	100	100

З табліцы ўстанаўляем, што па сярэдняй гаспадарцы акругі $\frac{1}{10}$ грашовых паступленьяў ад земляробства ў Мазырскай акрузе менш паловы 41,3%, у Калінінскай акрузе ўзрастае да 72% і ў Аршанскай акрузе

зніжаецца да 56%, усіх паступленьняў ад с.-г. вырабу; але ўсё-ж такі ў апошніх дзвёх акругах гэты % больш паловы і вышэй, чым у Мазырскай.

Разьмер грашовых паступленьняў ад жывёлагадоўлі дае шэраг адваротнага парадку. Заўважым, што гэтыя лічбы адносна Аршанскай і Калінінскай акруг не пацвярджаюць вышэйпаданай характарыстыкі іх Бонч-Асмалоўскім і кажуць як раз наадварот; гэта тлумачыцца, здаецца тым, што ня быў ўзяты пад увагу пры вызначэньні с.-г. (раёнаў) разьмер і характар рыначнай прадукцыі с.-г. вырабу.

З гэтай-жа табліцы мы бачым, што галоўная с.-г. прадукцыя на рынак па ўсіх акругах грунтуецца на продажы зярнёвых і нагульнай і бракованай скаціны, г. э. на продажы тавараў экстансыўных галін с.-г. вырабу, прычым у Мазырскай акрузе пры непамыснай эканамічнай адлегласьці да рынку і адносна аграмаднай плошчы натуральных кармавых угодзьдзяў, гэтая прадукцыя ў першую чаргу складаецца з продажу нагульнага быдла—43,1%, потым продажы зярнёвых—23,6% і сена—9,3%. З інтэнсыўных культур некаторую ролю мае бульба—8,4% і з жывёлагадоўлі-свінаводзтва—9%.

У Калінінскае акрузе з прычыны значнага скарачэньня кармавых угодзьдзяў, а таксама непамыснай эканамічнай адлегласьці да рынку, выначная прадукцыя ад быдла зыходзіць да велічыні продажу бракованага быдла-кароў—9,6% і маладняка—2,4%, усяго 12,0%, а ад зярнёвых павялічваецца да максімальнай лічбы—58,7% ад усіх грашовых паступленьняў с.-г. вырабу. Паступленьні ад продажу бульбы і свіней замяняюцца, дый то ня поўнасьцю, продажам валакністых тэхнічных расьлін—11,0%.

У Аршанскай акрузе натуральная кармавая плошча даведзена таксама да мінімуму, але эканамічная адлегласьць да рынку найлепшая з усіх разгледжаных акруг. А таму разьмер грашовых паступленьняў ад зярнёвай прадукцыі на рынак супраць Калінінскай акругі скарачаецца да 29,8%; ад быдла крыву павялічваецца, грунтуючыся ня толькі на продажы забракованых кароў—10%, але і маладняка—10,2% ад усіх грашовых паступленьняў с.-г. вырабу. Тут заўважым, што гэты процант 20,2% ненармальна вялікі: гадавец на продаж маладняк—зьява нездаровая. Кармы, што расходваюцца на гэты маладняк, маглі-б пайсьці на малочнае быдла і вытворчасць сельскай гаспадаркі тады-б падвысілася; прычыніцца гэтаму неарганізаванасьць збыту малочных прадуктаў, а значыцца, і нізкія цэны на іх. Прычыну гэтую канечна патрэбна і, здаецца, магчыма ў гэтай акрузе зьнішчыць.

Паступленьні ад інтэнсыўных галін с.-г. вырабу ў Аршанскай акрузе супраць Мазырскай і Калінінскай растуць, канкуруючы паміж сабою: ад валакністых тэхнічных культур—13,2%, ад прадуктаў ж-лі інтэнсыўных форм—12,3%, ад бульбы—11,1%. Якія з гэтых канкуруючых артыкулаў грашовых паступленьняў перамогуць, без разгляду іх удзельнай вагі ў дынаміцы сказаць цяжка. Адно можна сказаць, што ў Аршанскай акрузе ў адмену ад Мазырскай і Калінінскай вялікую ролю ў грашовых паступленьнях пачалі мець прадукты інтэнсыўных галін с.-г. вырабу. Як відаць адбываецца грунтоўная ломка ранейшых экстансыўных форм гаспадаркі.

З часам, быць можа і недалёкім, гэтакі-ж удзел будзе і гаспадарцы Калінінскай акругі.

Гаспадаркі-ж Мазырскае акругі будуць, здаецца, ісьці покуль сваім, адменным ад гаспадарак памянёных акруг, шляхам: натуральна-гістарычныя і эканамічныя ўмовы яшчэ доўгі час будуць для іх гэткімі, як і ра-

ней. Хіба толькі з паляпшэньнем скаціны з боку малочнасьці разаўсца выраб сыру і масла, бо належныя да гэтага прадпасылкі ёсьць.

Высьветліўшы характар грашовых паступленьняў ад с.-г. вырабу ў залежнасьці ад акруг прааналізуем іх будову ў залежнасьці ад велічыні гаспадарак, для чаго разаб'ём гэтыя паступленьні на дзьве часткі: паступленьні ад экстансыўных галін с.-г. вырабу і інтэнсыўных і згрупуем адносныя велічыні ў наступнай табліцы:

НАЗВА	Мазырская				Калінінская				Аршанская			
	I	II	III	Ср.	I	II	III	Ср.	I	II	III	Ср.
Ад продажу зярнёвых	12,1	20,8	52,0	23,6	2,8	66,4	59,2	58,7	35,0	17,7	36,7	29,8
„ сена	13,0	4,4	27,0	9,3	—	—	—	—	—	2,0	4,1	1,9
Быдла (жывога)	51,0	49,0	—	43,1	30,4	3,8	20,0	12,0	4,0	33,2	20,8	20,2
Коняі	—	—	—	—	7,0	1,6	—	1,0	—	12,1	—	—
Авец	0,6	0,5	—	0,4	—	—	—	—	0,2	—	—	—
Скуры, пшачына, воўна	2,3	1,9	1,2	1,9	7,2	2,8	1,9	3,1	12,2	5,9	2,5	6,8
Разам ад экстанс.	79,0	76,6	80,2	78,3	47,4	74,6	81,1	74,80	51,4	70,9	64,1	58,7
Валакн. тэхнічных	—	—	—	—	3,5	11,0	10,1	11,0	8,2	13,6	12,7	13,2
Бульбы	10,1	6,5	14,0	8,4	—	3,5	2,3	1,1	0,8	11,0	13,8	11,1
Гароду і саду	—	0,4	—	—	—	1,8	—	1,2	—	—	—	—
Сьвіней (жывога)	8,0	10,3	2,6	9,0	25,2	—	—	0,9	15,0	—	0,6	4,0
Птацтва	2,6	1,8	0,4	1,7	18,1	5,2	4,1	7,1	0,8	1,4	—	0,7
Прадуктаў ж-ва інтэнс.	0,3	4,4	2,8	2,6	5,8	3,9	2,4	3,9	23,8	3,1	8,8	12,3
Разам ад інтэнс.	21,0	23,4	19,8	21,7	52,6	25,4	18,9	25,2	48,6	29,1	35,9	41,3
Усяго ад с.-г. выраб.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

З якой бачым, што па ўсіх акругах удзельная вага грашовых паступленьняў у I-ых групах вышэй ад інтэнсыўных галін, чым у III-х групах; II-я групы не вызначаюцца з якога небудзь аднаго боку.

Паступленьні ад экстансыўных галін трымаюцца адваротнага.

Гэткім чынам і на канкрэтным матэрыяле мы пераконваемся, што гаспадаркі I-й групы—малазямельныя, адчуваючы больш яўную патрэбу на грошы, вымушаны, як гэта відаць і з вышэйпаданых тэарэтычных меркаваньняў, інтэнсыфікаваць сваю гаспадарку ў большай меры, чым гаспадаркі шматзямельныя, скарыстоўваючы больш рацыянальна зямельную плошчу за кошт нерацыянальнага расходу працы, дзеля таго што апошні пры гэтых умовах робіцца менш вытворчым. Справа ў тым, што гэтка інтэнсыфікацыя „з патрэбы“, а не з прычыны выгоднасьці—большай аплаты працы, зазвычай зьяўляецца звыш магчымай пры існуючых цэнах на с.-г. прадукты. Апошняя меркаваньне, вядомая рэч, апырнае; яго ўгрунтаваньне ня ўваходзіць у нашу задачу.

Паданая табліца яшчэ раз сьцьвярджае зроблены намі раней вывад, што ўдзельная вага грашовых паступленьняў ад інтэнсыўных галін гасп-кі ўзрастае ад Мазырской акругі к Аршанскай.

у Мазырской — 21,7% „
 „ Калінінскай — 25,2 „ „
 „ Аршанскай — 41,3 „

складаючыся, вядома, з продажу розных прадуктаў і скаціны па акругах.

Каб цалком скончыць аналіз усіх грашовых паступленьняў сялянскіх гаспадарак, патрэбна-б было супыніцца яшчэ на разглядзе рубрыкі: „розныя паступленьні“*). Але яны вельмі нясталыя і, здаецца, ня могуць выявіць пэўных законамернасьцяў, чаму разбор іх ня можа прадставіць навуковага інтарэсу. Дзеля гэтага мы іх і не разгледасм.

IV. Выдатковая частна рыначнага бюджэту.

Раней мы ўстанавілі, што патрэбнасьць на грошы ў сялянскіх гаспадарках знаходзіцца ў высокай меры напружанасьці. Якія-ж патрэбы павінна яно пры даным роўні культурнага стану і эканамічных умоў, а таксама ўмоў вырабу задавоільць таварамі, здабытымі на гэтыя грошы? Даночы адказ на заданае пытаньне прывядзем наступную табліцу:

Акругі	Назва выдатку	Абсалютна				Адносна				Адносна**)			
		I	II	III	Сяр.	I	II	III	Сяр.	I	II	III	Сяр.
Мазырская	На с.-г. выраб . . .	32,33	31,94	18,23	30,09	37,0	31,0	21,0	32,0	48,0	50,0	52,0	50,0
	На ўласныя патрэбы . . .	45,92	50,97	42,43	47,96	52,0	50,0	48,0	50,0	52,0	50,0	48,0	50,0
	С.-г. падатак і страхав. . .	9,42	19,27	27,94	17,45	11,0	19,0	31,0	18,0	—	—	—	—
	Увесь выдатак . . .	87,67	102,18	88,60	95,50	100	100	100	100	100	100	100	100
	Рэшта на наступ. год . . .	1,33	3,86	2,36	3,01								
Калінінская	На с.-г. выраб . . .	45,30	50,93	55,38	46,95	38,0	34,0	24,0	32,0	45,0	50,0	54,0	50,0
	На ўласныя патрэбы . . .	64,87	75,72	106,87	73,22	55,0	50,0	46,0	50,0	55,0	50,0	46,0	50,0
	С.-г. падатак і страхав. . .	7,92	23,08	69,13	26,59	7,0	16,0	30,0	18,0	—	—	—	—
	Увесь выдатак . . .	118,09	149,73	231,38	146,76	100	100	100	100	100	100	100	100
	Рэшта на наступ. год . . .	4,37	5,73	2,83	5,10								
Аршанская	На с.-г. выраб . . .	47,74	32,82	68,17	43,74	38,0	21,0	26,0	25,0	44,0	33,0	43,0	38,0
	На ўласныя патрэбы . . .	70,78	118,45	147,69	106,40	56,0	67,0	57,0	62,0	56,0	67,0	57,0	62,0
	С.-г. падатак і страхав. . .	7,08	20,28	44,34	22,14	6,0	12,0	17,0	13	—	—	—	—
	Увесь выдатак . . .	125,60	171,55	260,20	172,28	100	100	100	100	100	100	100	100
	Рэшта на наступ. год . . .	3,16	5,45	7,69	5,22								

з якой, калі меркаваць па адносных лічбах, відаць, што канкуруюць паміж сабою тры віды выдаткаў: 1) на вырабнічыя патрэбы, 2) на ўла-

*) Гл. табл. на стар. 114.

***) У выдатак на с.-г. выраб уключан падатак і страхавка.

сныя патрэбы і 3) на вылат падаткаў і страхавых узносаў, прычым са ўзрастаньнем удзельнай вагі падаткаў у першую чаргу (як відаць з параўнальнага па групам гаспадарак) зьніжаюцца выдаткі на выраб і ў другую чаргу—на ўласныя патрэбы. Гэта асабліва відаць на гасп-ах Мазырскай і Калінінскай акруг і ня так рэльефна на гасп-ах Аршанскай акругі, асабліва ў апошніх дзвюх групам. Апошняе тлумачыцца тым, што ў Аршанскай акрузе гэтыя групы гаспадарак абсалютна ў большай ступені насычаны грашмі, чым І-я група і ўсе групы іншых акруг. З гэтай жа табліцы бачым, што адносна на вырабнічыя патрэбы гаспадарка ніжэйшых груп траціць грошай больш за вышэйшых, што прычынь вывадам Чалінцава на Тамбоўскіх бюджэтах*) і Леніна на Варонежскіх бюджэтах**), дзе паказана адваротная тэндэнцыя. Выходзіць супярэчнасьць, у якой патрэбна разабрацца і высветліць чым даная зьява на нашых матэрыялах тлумачыцца. Калі мы да вырабнічых выдаткаў дабавім падатак і страхоўку, дык хоць і не рэльефны, але ўсё-ж такі аналягічны да Чалінцава малюнак (атрымаем). Некаторае выключэньне даюць толькі гаспадаркі Аршанскай акругі. Але гэтым абмежавацца мы ня можам, дзеля таго што ўдзельная вага грашовых падатных выдаткаў па групам гаспадарак у дадзены і ў сучасны момант зусім розная, як гэта відаць з наступнай табліцы у " " ад усяго грашовага выдатку:

Н А З В А	I	II	III	IV	V	VI
Паводле Варонежскіх бюдж.	24,8	22,0	19,4	18,8	15,4	8,8
„ нашых бюдж. Калін. акруг	7,0	16,0	30,0	—	—	—

Значыцца, аднэю з прычын падвышэньня ўдзельнай вагі у грашовых расходах па ніжэйшых групам на вырабнічыя патрэбы служыць сучасная сыстэма падаткаў.

Цяпер, калі мы супыніліся на выдатках па вырабу (гл. табл. стар. 12)3, дык убачым, што гаспадаркі ніжэйшых груп мусяць купляць на выраб с.-г. прадуктаў больш, чым гасп-кі вышэйшых груп. Гэткім чынам вышэйшыя групы гаспадарак маюць магчымасьць пакрываць натурою ад свае гаспадаркі тыя патрэбы на выраб, якія ў ніжэйшых груп пакрываюцца грашмі, а значыцца, яны маюць магчымасьць адносна больш траціць на куплю інвэнтару, будынкаў і працоўнай сілы. Другою, значыцца, прычынаю падвышэньня ўдзельнай вагі грашовых выдаткаў на выраб у ніжэйшых групам гаспадарак зьяўляецца неабходнасьць купляць тавары с.-г. вырабу, чаго вышэйшыя групы амаль не патрабуюць.

Цяпер прааналізуем абсалютныя велічыні грашовых выдаткаў з таго самаго боку,—на ўласныя патрэбы і вырабнічыя, для чаго скарыстаем табліцу на стар. 121, дзе паказаны выдаткі на адну гаспадарку цалком, і ніжэйпаданую табліцаю, дзе паказаны выдаткі паасобна на вырабнічыя на 1 дзес. с.-г. плошчы і на ўласныя—на 1-у душу:

*) Опыт изучения орг. кр-го х-ва на прим. Тамб. губ., стар. 235.

**) Ленин „Развитие капитализма в России“. Стар. 129.

Акругі	Назва выдатку	Вырабнічы на 1 дз. с.-г. плошчы				Уласны на 1-у душу			
		I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сярэд.
Мазырская	Увесь выдатак без падатку, страхоўкі і тавараў с.-г. вырабу	5,20	3,98	1,72	3,81	8,43	7,53	4,93	7,40
	На тавары с.-г. вырабу	2,50	0,30	—	0,55	0,75	0,31	0,58	0,33
	Разам	7,70	4,28	1,72	4,36	9,18	7,84	5,51	7,73
Калінінская	Увесь выдатак без падатку, страхоўкі і тавараў с.-г. вырабу	8,65	5,62	4,04	5,39	8,58	11,83	15,93	11,58
	На тавары с.-г. вырабу	3,95	1,16	0,22	0,84	3,0	—	0,02	0,04
	Разам	12,60	6,78	4,26	6,43	11,58	11,83	15,95	11,62
Аршанская	Увесь выдатак без падатку, страхоўкі і тавараў с.-г. вырабу	7,65	3,07	3,61	4,58	13,72	13,50	15,76	14,69
	На тавары с.-г. вырабу	4,28	1,55	1,44	1,11	0,73	1,30	0,14	0,31
	Разам	11,93	4,62	5,05	5,69	14,45	14,80	15,90	15,0

Раўнуючы акругі мы ўстанаўляем, што на адну гаспадарку ў Мазырскай акрузе грашовы расход на вырабнічы спажытак яўна зніжаецца ад ніжэйшых груп к вышэйшым, ўласныя патрэбы, ня гледзячы на павялічэнне сям'і, застаюцца амаль што ў стацыянарным стане. Адзін падатак з страхоўкаю ўзрастае к вышэйшым групам. Той-жа малюнак мы бачым для Мазырскай акругі і з табліцы на стар. 123 нават тады, калі мы грашовы выдатак на куплю тавараў с.-г. вырабу зменшым: на 1 дз. с.-г. плошчы выдаткі на выраб і на 1 душу ўласнага спажытку ў ніжэйшых групах больш, чым у вышэйшых.

У Калінінскай і Аршанскай акругах мы бачым крыху іншы малюнак: на 1-у гаспадарку абсалютныя выдаткі, як на выраб, таксама і на ўласныя патрэбы растуць ад ніжэйшых груп к вышэйшым. Пры падліку на 1 дзес. с.-г. плошчы вырабнічых выдаткаў і на 1-у душу ўласных вырабнічых растуць таксама, як і ў Мазырскай—ад вышэйшых груп к ніжэйшым, абсалютна ўзрастаючы на адпаведных групах ад Мазырскай акругі к Аршанскай. Уласныя-ж—на 1-у душу растуць ад ніжэйшых груп к вышэйшым у Калінінскай і Аршанскай акругах і па адпаведных групах ад Мазырскай акругі к Аршанскай.

Чым-жа тлумачыцца гэткай разнабой у тэндэнцыях нарастання па працэнтных кірунках грашовых выдаткаў на 1-у душу ўласнага спажытку? Нам здаецца, што на агульным фоне нізкага здавалення ўласных патрэб сялянскаю гаспадаркаю ў Мазырскай акрузе ў параўнанні з іншымі вышэйшымі групамі маюць магчымасць эканоміць на агульных выдатках (апал, асвятленне і нават адзеньне), надта не падвышаючы, а то і зусім не адрозніваючыся з боку выдаткаў на 1-у душу на задавальненне індывідуальных патрэб.

У Калінінскай і Аршанскай акругах вырабнічыя грашовыя выдаткі на 1-у дзес. с.-г. плошчы па розных групах нарастаюць адваротным чы-

нам, як уласныя на 1-у душу, нават калі мы ад гэтых выдаткаў адымем куплю тавараў с.-г. вырабу (табл. стар. 123). У Мазырской акрузе, як ужо зазначана, выдаткі на выраб нарастаюць аналягічна ад вышэйшых груп к ніжэйшым.

Ці можам мы на падставе гэтага заключыць, што даная зьява мае прагрэсыйны характар і адбываецца на большай прадукцыйнасці працы ў дробных гаспадарак? Нам здаецца, што такога вываду нельга зрабіць. Справа ў тым, што каб самастойна весці гаспадарку, нават у адносна малых разьмерах, патрэбен пэўны комплект інвэнтару, мінімум па аднаму экзэмпляру. які ў ніжэйшых групах ня можа быць выкарыстан пры данай сыстэме гаспадаркі і працуе на халастую, вымагаючы падвышаных амартызацыйных выдаткаў на 1-у дзес. с.-г. плошчы. Гэта можна пацвярдзіць тым, што кошт усяго с.-г. мёртвага інвэнтару на 1 дзясц. с.-г. плошчы нарастае, паводле тых-жа нашых матар'ялаў, ад вышэйшых груп к ніжэйшым, а кошт складаных машын нарастае ў другі бок, што відаць з наступнай таблічкі:

А К Р У Г І	Увесь мёртвы інвэнтар			Складаныя машыны		
	I	II	III	I	II	III
Мазырская	7,70	5,95	5,50	0,97	1,28	2,46
Калінінская	8,54	5,88	5,95	0,04	0,12	0,84
Аршанская	8,49	7,63	7,61	0,71	1,44	1,88

Значыцца, якая інвэнтар лепшы ў вышэйшых групах гаспадарак, а таму і прадукцыйнасць працы ў іх павінна быць большаю. Непасрэдна сваім матар'ялам мы ня можам пацвярдзіць гэты вывад з прычыны адсутнасці ў бюджэтах падліку працы.

Цяпер прайдем да аналізу грашовага выдатку з боку ўтварэння рынку ў сялянскай гаспадарцы на тавары: 1) с.-г. вырабу, 2) прамысловасці і 3) працоўнай сілы.

З табліцы (стар. 125) ўстанаўляем, што самую галоўную частку грашовага выдатку сярэдняй гаспадаркі па ўсіх акругах складае купля тавараў прамысловасці—35-46⁰. На другім месцы стаіць купля працоўнай сілы (шавец, кравец, плотнік, каваль і інш.)—20-26⁰. На трэцім падатак з страхоўкаю—18-13⁰, на чацвёртым—іншыя выдаткі (дровы, выплат доўгу, арэнда і інш.)—8-23⁰, і на апошнім месцы—купля тавараў сельска-гаспадарчага вырабу.

Крыху іншы малюнак мы бачым, разглядаючы ўдзельную вагу выдатковых артыкулаў па групах гаспадарак. Паводле адэнакі нарастання ў розных кірунках удзельнай вагі ад ніжэйшых груп к вышэйшым мы можам усе пералічаныя артыкулы выдаткаў разьбіць на тры катэгорыі: 1) купля тавараў с.-г. вырабу і іншыя выдаткі падвышаюцца ў адносных велічынях ад вышэйшых груп к ніжэйшым; купля працоўнай сілы і падатак—падвышаюцца адваротным чынам. (гл. табл. на 125 стар.)

Як відаць, адбываецца кампенсацыя аднаго другім. Ніжэйшая група гаспадарак, будучы вымушана купляць прадукты с.-г. вырабу, як абсалютна, так і адносна, супроць вышэйшых груп мусіць эканоміць на куплі працоўнай сілы і мае магчымасць рабіць тое-самае і на падатку.

Удзельная вага выдаткаў на тавары прамысловасці па ўсіх акругах амаль аднакавая, але, як мы бачылі раней, ніжэйшыя групы адно-

Акругі	Назва выдатку.	А б с а л ю т н а				А д н о с н а			
		I	II	III	Сяр.	I	II	III	Сяр.
		Мазырская	На тавары с.-г. вырабу . . .	14,48	4,32	4,56	5,86	17,0	4,0
„ прамысловасьці . . .	37,61		43,83	34,95	40,52	43,0	43,0	40,0	42,0
Працоўнай сілы	16,58		28,63	21,15	24,52	18,0	28,0	24,0	26,0
Інш. выдаткі (лес, драўгі, арэнда)	9,58		6,13	—	7,15	11,0	6,0	—	8,0
С.-г. падатак і страхоўка . .	9,42		19,27	27,94	17,45	11,0	19,0	31,0	18,0
	Увесь выдатак	87,67	102,18	88,60	95,50	100	100	100	100
Калінінская	На тавары с.-г. вырабу . . .	30,91	8,72	3,01	6,42	26,0	6,0	1,0	4,0
	„ прамысловасьці . . .	35,15	52,29	47,46	51,71	30,0	35,0	34,0	35,0
	Працоўнай сілы	20,94	25,50	53,14	28,93	18,0	17,0	23,0	20,0
	Інш. выдаткі	23,17	40,14	28,64	33,11	20,0	27,0	12,0	23,0
	С.-г. падатак і страхоўка . .	7,92	23,08	69,13	26,59	6,0	15,0	30,0	18,0
	Увесь выдатак	118,09	149,73	231,38	146,76	100	100	100	100
Аршанская	На тавары с.-г. вырабу . . .	20,69	15,80	20,94	11,80	16,0	9,0	8,0	8,0
	„ прамысловасьці . . .	56,44	85,23	109,94	81,78	45,0	49,0	42,0	46,0
	Працоўнай сілы	23,83	30,48	61,48	36,71	19,0	18,0	24,1	21,0
	Інш. выдаткі	17,56	19,76	23,50	19,83	14,0	12,0	9,0	12,0
	С.-г. падатак і страхоўка . .	7,08	20,28	44,34	22,14	6,0	12,0	17,0	13,0
	Увесь выдатак	125,60	171,55	260,20	172,28	100	100	100	100

сна больш вымушаны купляць на выраб, а вышэйшыя на ўласны спажытак.

Калі мы зьвярнёмся цяпер да абсалютных лічб, дык убачым, што на адну сярэдняю гаспадарку і на адну душу грашовы выдатак нарастае ад Мазырскай акругі к Аршанскай.

Па групам гаспадарак велічыня грашовага выдатку па артыкулах зьмяняецца паводле тых законамернасьцяў, што ўстаноўлены для адносных лічб, з некаторымі ўхіленьнямі (купля тавараў прамысловасьці ў Мазырскай акрузе).

А К Р У Г І	На 1-у гаспадарку	На 1-у душу
Мазырская	95,50	15,40
Калінінская	146,76	23,30
Аршанская	172,28	24,26

Супынімся яшчэ на абсалютных лічбах куплі тавараў прамысловасці аднёю сярэдняю гаспадаркаю па акругах і параўнаем іх з ёмістасцю рынку сялянскай гаспадаркі на прамысловыя тавары па ўсёй Беларусі за 1923-24 г. г. У справаздачы Ураду VII Усебеларускаму Зьезду Саветаў 1925 г. паказана, што памянёная ёмістасць дасягала прыкладна 79,5% даваеннага часу, калі яна раўнялася 45,60 руб. на золата ці 70,92 руб. чырв. Згодна бюджэтных абсьледваньняў ЦСКБ за 1923-24 г. яна раўнялася 56,38 чырв. руб. Раўнуючы нашы даныя мы ўстанаўляем, што ёмістасць рынку на прамысловыя тавары сярэдняй гаспадаркі Мазырскай акругі—40,52 чырв. руб. і Калінінскай—51,71 чырв. руб. у гэтым годзе не дасягнула сярэднебеларускай за мінулы год, а ў Аршанскай—81,78 чыр. руб. далёка абагнала яе, перавысіўшы сярэдняю даваенную пакупную ёмкасьць*).

Акругі	Назва выдатку	Граш. выдатак на 1 душу			
		I	II	III	Сярэд.
Мазырская	На тавары с.-г. вырабу	2,90	0,66	0,59	0,93
	„ прамысловасці	7,52	6,75	4,51	6,55
	Працоўнай сілы	3,32	4,40	2,80	3,97
	Інш. выдаткі	1,92	0,94	—	1,18
	С.-г. падатак і страхоўка	1,87	2,97	3,61	2,77
	Усяго	17,53	15,72	11,51	15,40
Калінінская	На тавары с.-г. вырабу	5,52	1,39	0,45	1,00
	„ прамысловасці	6,32	8,17	11,96	8,20
	Працоўнай сілы	3,72	3,97	7,86	4,60
	Інш. выдаткі	4,12	6,28	4,29	5,30
	С.-г. падатак і страхоўка	1,40	3,59	9,97	4,20
	Усяго	21,08	23,40	34,53	23,30
Аршанская	На тавары с.-г. вырабу	4,20	2,05	2,30	1,70
	„ прамысловасці	11,52	11,22	11,82	11,50
	Працоўнай сілы	4,90	4,03	6,58	5,18
	Інш. выдаткі	3,60	2,62	2,50	2,79
	С.-г. падатак і страхоўка	1,41	2,65	4,78	3,09
	Усяго	25,63	22,57	27,98	24,26

* Лічучы, што пакупная сіла чырв. руб. не змянілася.

З паданай табліцы мы ўстанаўляем, што на адну душу выдатак на куплю тавараў с.-г. вырабу ў ніжэйшых групах разы ў 2-6 больш, чым у вышэйшых, нарастаючы ад Мазырскай акругі амаль па ўсіх групах к Аршанскай, а наогул складаючы абсалютна нязначную велічыню: у ніжэйшых групах—2,90-5,25 руб., у вышэйшых—0,45-2,30 Гэта выдатак складаецца ў Аршанскай і Мазырскай акругах галоўным чынам з куплі скаціны, а ў Калінінскай высоўваецца на першы плян купля прадуктаў земляробства, хоць і купля скаціны грае ня малую ролю, складаючы $\frac{1}{3}$ гэтага выдатковага артыкулу. Параўнальна асабліва многа купляе ў гэтай акрузе прадуктаў земляробства I група, якая іх амаль што не прадае.

З разгляду куплі тавараў с.-г. вырабу можна зрабіць вывад, што зазвычай сялянская гаспадарка пры сучасным нізкім роўні развіцця менавых адносін усе свае патрэбы—ўласныя і вырабнічыя—на прадукты с.-г. вырабу імкнецца задаволіць прадукцыяй сваёй гаспадаркі, пасля чаго спецыялізуецца на вырабу тэй частцы прадукту, якая ідзе на рынак. Ня тое мы бачым у Амэрыцы, дзе працэсу спецыялізацыі ёсць магчымасць ахапіць выбар поўнасьцю: амэрыканскі фэрмэр прадае адкормленага кабана з тым, каб апасля купляць гатовае сала і шынкі, знаходзячы гэтую апарцыю зусім рэнтабельнаю.

Пяройдзем да наступнага артыкулу грашовага выдатку на адну душу куплі тавараў прамысловасці. Карыстаючыся данымі вышэйпаданай табліцы і літаратурнымі крыніцамі складаем новую таблічку, якая дае нам магчымасць устанавіць, што сялянская гаспадарка Беларусі да вайны купляла вельмі мала тавараў прамысловасці,—у тры разы менш, чым у Эўрапейскай Расіі наогул. Лічбы-ж куплі 1924-25 г. па Аршанскай акрузе перавышаюць даваенны аб'ём куплі на Беларусі. У Мазырскай ён у два разы менш, чым у Аршанскай.

Г а д ы	Эўрапейск. Расія ^{*)}	Беларусь	Мазырк. акруга	Калінінская акруга	Аршанская акруга
1913 зал.р.	31,79	9,12	—	—	—
1920 "	4,65	—	—	—	—
1923-24 "	—	6,11	—	—	—
1924-25 „**)	—	—	4,26	5,33	7,48
1924-25 "	—	—	6,55	8,20	11,50

Гэткім чынам тэмп развіцця патрэб сялянскай гаспадаркі на прамысловыя тавары расце, што бязумоўна будзе адбывацца на большай вытворчасці прамысловасці і будзе падвадзіць аснову для індустрыялізацыі страны.

Звяртаючыся да лічб куплі тавараў прамысловасці на адну душу па групах гаспадарак мы бачым, што ў Мазырскай акрузе яны зніжаюцца ад ніжэйшых груп к вышэйшым. Прычыны гэтага мы зазначылі раней, скажам толькі, што на гэтым адбываецца агульны нізкі ровень народнай

*) Огоновский: „Русский крестьянин и мировое хозяйство“. Стар. 69.

***) 1 чырв. руб.=0,65 зал. руб.

гаспадаркі гэтай акругі. У Калінінскай акрузе мы бачым адваротны маляноак. Гэткую-ж тэндэнцыю мы прыкмячам і ў Аршанскай акрузе. Праяўляецца большая удзгнутасць гэтых гаспадарак у грашовыя менавыя адносіны, большая дыферэнцыяцыя патрэб, як вырабнічых, таксама і ўласных.

Пераходзячы да пытання, на якія групы прамысловых тавараў траціць сялянская гаспадарка грошы, мы зрабіўшы патрэбныя вылічэнні, бачым, што ўдзельная вага выдаткаў на абуццзя (гатовае і шавецкі тавар), на мануфактуру (гатовае адзенне і крам) і прадукты харчавання (цукар, соль, селядцы, гарбата і інш.) па ўсіх акругах па сярэдняй гаспадарцы амаль што аднакава, складаючы паасобку ад $\frac{1}{10}$ да $\frac{1}{11}$ ўсяго выдатку на прамысловыя тавары, а ў суме гэты выдатак дае пераважную велічыню.

У Мазырскай акр.	62%	ад усяго выдатку на прамысл. тавары
„ Калінінскай „	52 „	„ „ „ „
„ Аршанскай „	64 „	„ „ „ „

Па групам гаспадарак ўдзельная вага гэтага выдатку амаль што не вар'іруе. Значыцца, пры змяняшэнні ці пашырэнні абсалютных лічб гэтага выдатку па памянёных артыкулах ён змяняецца роўналежна, г.э. на задаваленыя гэтых патрэб адчуваецца імпат аднакавай напружанасці.

Удзельная вага выдатку на прамысловыя тавары для будынкаў, інвэнтару і інш. вырабнічых патрэб (дэгаць, фарба, вяроўкі і інш.) па акругах і па групам гаспадарак, складаючы другі галоўны артыкул выдатку на прамысловыя тавары на патрэбы вырабу, дае наступны працэнт ад выдатку на іх:

у Мазырскай акрузе	—21 %
„ Калінінскай „	—21 „
„ Аршанскай „	—10 „

Крыху выдзяляецца толькі Аршанская акруга, дзе мусіць выпадакова, выдатак на будынкi вельмі малы: абсалютны 1,64 руб., = 2%.

З іншых артыкулаў грашовага выдатку на прамысловыя заслугоўвае ўвагі выдатак на прадметы культуры і камфорту (мыла, лекі, кнігі, газеты, пісальная папера і цацкі). Пры параўнанні акруг можна заўважыць што ўдзельная вага гэтага расхода, як у абсалютных велічынях, таксама і ў адносных нарастае па сярэдняй гаспадарцы ад Мазырскай акругі к Аршанскай:

	абсалют.	адносн.
у Мазырскай	1,77 руб.	4,0 %
„ Калінінскай	3,85 „	7,0 „
„ Аршанскай	5,54 „	7,0 „

Гэткім чынам і гэты артыкул расхода паказвае на больш шырокія патрэбы, на вышэйшы культурны ровень сялян Аршанскай і Калінінскай акруг у параўнанні з мазырскім сялянінам.

Цяпер прайдзем да разгляду затрат на куплю працоўнай сілы якія па сваёй удзельнай вазе стаяць на другім месцы агульнага грашовага выдатку. Мы разаб'ём іх на дзве катэгорыі: 1) купля працоўнай сілы фізычнай працы (каваль, шавец, пастух, плотнік і г. д.), 2) разумовай працы (доктар, настаўнік, духавенства). Памянёныя затраты па групам паказаны наступнаю табліцаю:

Акругі	Назва выдатку	Абсалютна				Адносна			
		I	II	III	Сярэд.	I	II	III	Сяр.
Мазырская	На куплю прац. сілы фізич. пр.	16,39	27,61	20,71	24,79	18,0	27,0	23,0	25,0
	„ разумов	0,19	1,02	0,44	0,73	--	1,0	1,0	1,0
	Разам на прац. сілу .	16,58	28,63	21,15	24,52	18,0	28,0	24,0	26,0
	Увесь выдатак	87,67	102,18	88,60	95,50	100	100	100	100
Калінінская	На куплю прац. сілы фізич. пр.	20,50	24,77	52,07	28,22	17,0	16,0	22,0	19,0
	„ разумов	0,44	0,73	1,07	0,71	1,0	1,0	1,0	1,0
	Разам на прац. сілу .	20,94	25,50	53,14	28,93	18,0	17,0	23,0	20,0
	Увесь выдатак	118,09	149,73	231,38	146,76	100	100	100	100
Аршанская	На куплю прац. сілы фізич. пр.	22,25	27,41	51,82	32,38	18,0	16,0	20,0	19,0
	„ разумов	1,58	3,07	9,66	4,33	1,0	2,0	4,0	2,0
	Разам на прац. сілу .	23,83	30,48	61,48	36,71	19,0	18,0	24,0	21,0
	Увесь выдатак	125,60	171,55	260,20	172,28	100	100	100	100

Затраты на куплю працоўнай сілы фізічнай на адну сярэднюю гаспадарку абсалютна правільна нарастаюць ад Мазырскай акругі к Аршанскай, складаючы досыць значную велічыню. Адносныя лічбы паказваюць адваротную тэндэнцыю. У звязку са зьцісканьнем абсалютнага агульнага грашовага бюджэту сялянская гаспадарка Мазырскай акругі абмяжоўвае задаваленьне іншых патрэб, адносна больш трацячы грошай на задаваленьне гаспадаркі працоўнаю сілаю. Як відаць, гэтая патрэба зьяўляецца ў іх больш пільнаю.

Па групам гаспадарак абсалютна і адносна выдаткі на аплату працоўнай сілы фізічнай працы падвышаюцца ад ніжэйшых груп к вышэйшым па ўсіх акругах.

На аплату працоўнай сілы разумовай працы сялянская гаспадарка траціць надзвычайна мала—1⁰/₁₀₀ ад агульнага грашовага выдатку Толькі Аршанская акруга адхіляецца ад гэтай лічбы і то затым, што ў ёй рэзка падвысіўся выдатак на доктара.

На гэтым мы і скончым свой аналіз выдатковай часткі грашовага бюджэту сялянскіх гаспадарак.

Die Zusammenhang in der Anteilnahme des Budgets der bäuerlichen Wirtschaften im Orschaschen, Kalininschen und Mosyrskischen Kreise auf dem Absatzgebiete (Markte) für die Jahre 1924 und 1925 nach den Angaben der Budgetuntersuchungen der Centralen Statistischen Verwaltungsbehörde Weisrutheniens.

Zusammenfassung.

1. Der Umfang in der Beteiligung der bäuerlichen Wirtschaften der Rayons an Geldmitteln steigt im Verhältniss zur Verminderung ihrer wirtschaftlichen Entfernung vom Markte im Orschaschen Kreise um das Aunderthalb- bis Zweifache stärker, als im Mosyrskischen Kreise, an.
2. Der Ausfall an Geldmitteln beträgt für jede bäuerliche Wirtschaft etwa 30—40 Rb., blos 9—26% davon werden durch Anleihen gedeckt, bei der ersten Gruppe in der Höhe von etwa 6% und bei der dritten gegen 35%, und zwar im Mosyrskischen Kreise in geringerem Grade, als im Orschaschen.
3. Durch Verkauf ihrer Arbeitskraft erhalten die bäuerlichen Wirtschaften ungefähr ein Drittel bis zur Hälfte all' ihrer rein baaren Geldmittel und zwar in den an Arbeitskraft ärmeren Gruppen in etwas höherem Grade, als in den an Arbeitskraftreicheren.
4. Was die entfernter gelegenen Wirtschaften anbelangt, so setzt sich die Produktion dieser bäuerlichen Wirtschaften für den Markt in verschieden steigenden Abstufungen procentual, je nach ihrer verschieden weiten Entfernung vom Absatzgebiet und in Abhängigkeit von verschiedenartigen naturgeschichtlichen Gründen zusammen.

Benennung der Kreise	Extensive Wirtschaftsgrup.			Intensive Wirtschaftsgrup.			Summe
	Feldarbeiten	Produkte der Viehzucht	Im Ganzen	Feldarbeiten	Produkte der Viehzucht	Im Ganzen	
Mosyrskischer . . .	52,9	45,4	78,3	8,4	13,3	21,7	100
Kalininscher . . .	58,7	16,1	74,8	13,3	11,9	25,2	100
Orschascher . . .	31,7	27,0	58,7	24,3	17,0	41,3	100

5. Am meisten verbrauchen mittlere Wirtschaften an Geldmitteln zur Befriedigung ihrer eigenen Bedürfnisse, etwa 25—62% für landwirtschaftliche Bedürfnisse sind etwa 25—32% zu rechnen, für Abgaben und Versicherungen ca 13—18%. Hier bei steigen die Baarausgaben für Bedürfnisse des Landwirtschaftbetriebes von den höheren zu den niederen Gruppen in erhöhtem Masse an, die jedoch für Abgaben und Versicherungen in umgekehrtem Verhältniss.
6. Am meisten Geldmittel verbrauchen mittlere Wirtschaften für Industriewaren—35,4—6%, ferner für Miete von Arbeitskräften (hauptsächlich

physischen)—20-26% , am wenigsten aber für Waaren landwirtschaftlicher Herkunft—4-8% . Dabei bewegen sich die Geldausgaben für Waaren landwirtschaftlicher Herkunft in verhältnissmässig steigender Tendenz von den höheren Gruppen zu den niederen, die Geldausgaben für Arbeitskraft jedoch umgekehrt. Hierbei steht aber die jeweilige Höhe der Ausgaben für Industrieprodukte nicht im direkten Verhältniss zur Grösse der Wirtschaft.

7. Die bäuerliche Wirtschaft ist stets bestrebt ihre Bedürfnisse an landwirtschaftlichen Produkten durch eigene Ausarbeitung derselben zu befriedigen. Im Zusammenhang hienat steht, dass die bäuerlichen Wirtschaften erst dann die Möglichkeit haben, sich speciel mit der Ausarbeitung des für den Markt bestimmten Teiles ihrer Produktion zu beschäftigen, nach dem sie ihre eigenen dringenden Bedürfnisse befriedigt haben.

8. Im Jahre 1924-25 hat die Aufnahmefähigkeit des bäuerlichen Marktes für Industrieprodukte im Orschaschen Kreise die vordem Kriege bestehende Höhe erreicht, in den anderen Kreisen jedoch noch nicht.